

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет ім. Петра Могили
Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України

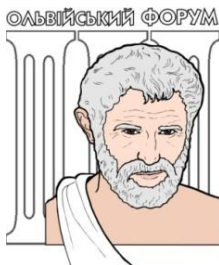

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2018:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XII Міжнародна науково-практична конференція
7–10 червня 2018 р., м. Миколаїв

ТЕЗИ

**науково-практичної конференції
«УКРАЇНСЬКИЙ ПІВДЕНЬ:
СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ
ВИКЛИКИ РЕГІОНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН»**

Миколаїв
2018

Ольвійський форум – 2018 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XII міжнар. наук.-практ. конф. 7–10 червня 2018 р., м. Миколаїв : тези доп. : науково-практичної конференції «Український південь : сучасні соціокультурні виклики регіону та тенденції змін» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – 60 с.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

УДК 316.4:502/504(477.63)(043.2)

Лобанова А. С.,
д-р соціол. наук, професор,
КДПУ, м. Кривий Ріг, Україна

СОЦІО-ЕКОЛОГІЧНА РІВНОВАГА ЯК ДОМІНАНТА СТАЛО- ГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ (НА ПРИКЛАДІ КРИВОРІЖЖЯ)

Актуальність дослідження проблематики порушення соціо-екологічної рівноваги у промислових регіонах України обумовлюється низкою обставин, а саме: поширенням і зростанням міграційних потоків, погіршенням екологічного стану довкілля, збільшенням захворюваності населення, надмірним техногенним навантаженням на природне середовище, відсутністю належної природоохоронної діяльності промислових підприємств і відповідного державного контролю за використанням природних джерел і ландшафтів. Як відомо, за радянських часів Україна була однією з найбільш розвинутих індустріальних республік, оскільки на її території знаходилася велика кількість промислових підприємств, на яких здебільш відбувався останній етап виробничого циклу готової промислової продукції.

Роки незалежності і самостійності (27 років), з одного боку, відкрили нові можливості для подальшого розвитку окремих галузей промисловості, а саме літакобудування, ракетобудування, сільськогосподарського машинобудування тощо, з іншого – загальмували цілісний постіндустріальний процес в країні. Невипадково експерти зазначають, що у той час, коли *світова промисловість знаходиться в стані переходу на новий, високотехнологічний щабель розвитку, економіку України можна віднести до переважно сировинних, де найбільш розвинутими залишаються залізорудна і металургійна галузі промисловості. Основними районами вугільної, залізорудної і металургійної промисловості в Україні є Донецький, Придніпровський і Приазовський регіони. Найбільшим виробником чорних металів і прокату є Придніпровський металургійний район, який сформувався на основі власних залізних руд (Криворізьке, Кременчуцьке, Керченське, Білозерське родовища), марганцевих руд (Нікопольське і Великотокмацьке), флюсів і вапняків і в якому видобувається 95 % залізної й 100 % марганцевої*

руди, близько 50 % чавуну, сталі і прокату, а також 66 % сталевих труб і 83 % феросплавів. Саме в цих промислових регіонах спостерігається надзвичайно велике техногенне навантаження на природу і мешканців, яке неминуче веде до *порушення рівноваги* як у природному середовищі, так і у соціальній структурі регіональних соціумів. Так, наприклад, наслідком гірничо-видобувної та переробної діяльності в Кривбасі, – як зазначають вчені-геологи, – стало «масштабне порушення земної кори і розвиток техногенних екзогенних процесів, таких як зсуви, провали, просідання ґрунтів, порушення фундаментів будівель, а також геотектонічні процеси – рух блоків земної кори у горизонтальному напрямку 3–10 мм/рік, які зафіксовані, у вертикальному напрямку – 2–5 мм/рік. Окрім цього, промислове виробництво призводить до забруднення земель, водного і повітряного басейнів токсичними металами антропогенного походження, найбільш небезпечними з яких є залізо, хром, цинк, ртуть, свинець, кадмій та інші. Саме ці метали, накопичуючись у ґрунтах у значно великих обсягах, забруднюють їх і призводять до хімічних змін, що вкрай негативно впливає на стан здоров'я людей, зменшуючи їх природний імунітет.

А це означає, що в екологічному середовищі промислових регіонів відбуваються незворотні процеси, які порушують природну рівновагу, і поступово ведуть до руйнації екосистеми та земної кори. Звісна річ, забруднення повітря, води і ґрунтів неминуче веде до збільшення захворюваності, смертності людей, що позначається на соціальній структурі населення, а відтак і на стані трудових ресурсів потенціалу регіону.

Так, на Криворіжжі, за останні 15 років чисельність населення знизилася на 66 тисяч осіб (2003 р. – 703773 особи, а у 2007 р. – 637967 осіб). Збільшилася смертність та захворюваність на професійні, а також серцево-судинні, легеневі, алергійні і онкологічні хвороби здебільш у людей молодого та середнього віку, натомість знизилася народжуваність. Більше того, значна частина молоді виїхала або прагне виїхати у країни Європейського Союзу, наприклад, до Польщі, на навчання або у пошуках роботи. А це призводить до порушення соціально-демографічного балансу за рахунок збільшення чисельності людей пенсійного віку, яких у Кривому Розі нараховується 260 тисяч, що складає 41 % від загальної чисельності населення.

Таким чином, занадто велике техногенне навантаження на природу (ландшафти, ґрунти, повітря, воду) у промислових регіонах, зокрема і на Криворіжжі, порушує як екологічний, так і соціально-демографічний баланс (погіршується структура працездатного населення внаслідок захворювань і старіння). Це негативно позначається на соціально-економічному стані країни, унеможливаючи її сталий розвиток.

Тому пошук шляхів соціо-екологічної рівноваги як домінанти сталого розвитку набуває у сучасних умовах пріоритетного значення як на регіональному, так і на державному рівнях.

УДК 316.4.063.3:314.151.3-054.74(043.2)

Онищук В. М.,
д-р соціол. наук, професор,
ОНУ ім. І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

КРИТЕРІЇ ТА ІНДИКАТОРИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Анексія Криму і воєнні дії на Донбасі порушили державну цілісність, зруйнували інфраструктуру, сім'ї і призвели до появи вимушених та внутрішніх переселенців. Нові умови життя країни диктують нові підходи в економічній політиці і соціальній сфері, що призвело до режиму очікування в діяльності державних інститутів та служб.

Основні втрати, що понесло українське суспільство в останні роки дослідження майже всіх соціологічних центрів показують в першу чергу в загальноекономічному спаді, падінні рівня життя всього населення, збільшення безробіття, невизначеності в майбутньому.

Переміщення фокусу уваги українського соціуму на війну на Сході, що поєднується з різкими перепадами на валютному ринку, фінансово-економічними труднощами не призвело до домінування в його середовищі негативних процесів. Разом з тим соціологічні центри фіксують тенденції до стабільності життя українців, їх позитивний настрій на майбутнє. Навіть серед вимушених переселенців жевріє надія на повернення Донбасу та Криму до єдиної України.

Соціальна невключеність, тимчасовість внутрішніх переселенців є каталізатором зростання соціальної та економічної напруги, дестабілізацією локальних соціумів. Створення умов для інтеграції є найкращою стратегією політики держави відносно внутрішніх вимушених переселенців.

Успіх їх залежить від соціального середовища сіл, міст та областей, що їх приймають, ефективності функціонування окремих інституцій і чіткої взаємодії різних акторів соціальних служб, а також від самих переселенців. Альтернативи політиці інтеграції ВПО не існує.

На початку російської агресії допомога переселенцям надходила переважно від громадського суспільства, конкретних людей, місцевої

влади, а системного підходу до проблеми від держави не було. Багато переселенців спочатку перебували в колективних центрах. З часом було розпочато структурований підхід до вирішення питань вимушених переселенців і створено нове Міністерство з питань тимчасово окупованих територій і вимушено переміщених осіб. Уряд усвідомлює наскільки змінилася ситуація і те, що впродовж певного часу вона залишатиметься такою самою, навіть і переформатуванням АТО на Операцію Об'єднаних Сил, а агресія триватиме.

На сьогодні відбулося зменшення кількості переселенців у колективних центрах і тепер вони переважно мешкають або в самостійно найманих квартирах, або у друзів, родичів тощо. Основна частина переселенців, які проживають у місцях компактного населення, це або люди з інвалідністю, або люди похилого віку і зі сторони держави відсутня особлива система догляду за ними.

У Міністерстві соціальної політики з'явився бюджет на потреби переселенців, прийнято окреме законодавство – «Закон про забезпечення прав і свобод ВПО», і запроваджено структурами ООП в Україні кластерну систему узгодженого реагування на загальні питання ВПО. Ситуація вимагає мати дезагреговану інформацію про переселенців. Тобто необхідно розуміти розподіл за статтю, віком, чи є інвалідність і так далі, що дасть можливість значно краще перерозподілити допомогу, отриману Україною від міжнародних донорів і краще зрозуміти, яку програму, де і як впроваджувати.

Ще в жовтні 2014 р. Верховна Рада прийняла законодавство, що регулює права ВПО, встановила невелику щомісячну грошову допомогу. Однак відтоді ця справа просунулася мало – немає держпрограми із забезпечення житлом, немає бачення варіантів такої допомоги – компенсація, відновлення пошкодженого, кредитування чи будівництво нового житла, відсутні ефективні програми працевлаштування.

Питання житла – основне у вирішенні комплексу проблем ВПО і поглиблюється тим, що відсутня житлова стратегія в Україні, і політична воля на національному рівні.

Соціальна інтеграція ВПО тісно пов'язана з темою соціальних ресурсів та соціального контексту і характеризується складністю, різноманітністю конкретних проявів і форм. Вона дозволяє реалізувати бажання особи до стабільності, комфорту та покращення житлових умов, працевлаштування і підвищення свого статусу в соціальній структурі суспільства.

В Євросоюзі розроблено стандарт виміру інтеграції переселених осіб і визначені їх критерії та індикатори. Вони зафіксовані в Сарагоській декларації в 2010 р. і затверджені по наступним напрямкам: зайнятість, освіта, соціальна інклюзія і громадська участь.

Напрямок «зайнятість» включає в себе такі ключові індикатори як рівень зайнятості, рівень безробіття та рівень економічної активності.

Джерелами даних для ключових індикаторів і показниками є частка кваліфікованих працівників, самозанятих. Як правило, ці показники завжди враховуються статистикою.

Напрямок «освіта» – ключовими індикаторами є рівень освіти, частка осіб, що повинні навчатися за віком (до 15 років) і осіб після 30 з відповідною освітою, а також частка осіб, що залишили навчання.

Напрямок «соціальна виключеність», де ключовими індикаторами є середній рівень доходу переселенців (в пропорції до чистого прибутку всього населення), коефіцієнт ризику, бідності – частка переселенців з доходом менше 60 % від національного доходу, частки населення, що по власним оцінкам своє здоров'я вважає хорошим або поганим, а також співвідношення власників і не власників нерухомості серед переселенців і всього населення.

В Одеській області офіційно зареєстровано 46 000 вимушено переміщених осіб і за 4 роки тільки 63 сім'ї отримали від місцевої влади постійне житло.

Напрямок «активне громадянство», де ключовими індикаторами є частка переселенців, що беруть участь у виборах і почуття належності до локального соціуму і їх робота на виборних посадах.

Критерії і індикатори фіксують процес соціально-економічної адаптації ВПО в суспільстві і ефективність державної політики у цій справі.

Українська держава мусить швидко орієнтуватися і робити правильні кроки в політично небезпечній й непередбачуваній ситуації. Суспільство має бути готовим до зміни парадигми одразу за багатьма напрямками, передусім у соціальній сфері, вихованні, технологіях та комунікаціях.

СЕКЦІЯ 1.

Теоретичні аспекти вивчення процесів соціокультурного розвитку сучасного соціуму

УДК 115-047.72(043.2)

Гавеля В. Л.,
д-р філос. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ЧАС І ПРОГНОЗ

Людина звичайно поділяє час свого суспільного буття на три частини: минуле, сьогодення і майбутнє. В повсякденному бутті фіксація часу відбувається через індивідуальну і суспільну модель плинності життя. В нерозвинутих суспільствах модель задовольняла вимоги людей до фіксації часу, але з виникненням суспільного виробництва і розширенням суспільних зв'язків час став частиною добування і вживання суспільного продукту. Більше того, виникає необхідність передбачення майбутнього в інтересах планування результатів праці. Виникає деякий вид соціальної гри з часом, в якій минулий і теперешній стан процесів, які відбуваються, продовжується в майбутнє, час, який ще не настав.

Поняття часу в його філософсько-категоріальному значенні відображає, з одного боку, послідовність різних явищ, стан і фази об'єктів і процесів, їх тривалість, а з другого, речі взяті в тривалості їх буття, в єдності усталеності і змін. Скоріше за все, говорячи про час, ми говоримо про онтологічну основу випереджаючого відображення, яке виводиться із самого існування матеріального світу, як сутності, що лежить поза свідомістю і незалежне від нього, як це не тривіально. Буття нерозривно пов'язано з циклічністю прояву особливостей об'єктів реальності навіть в виді опису, дає можливість вловити тенденцію циклів. Наступною особливістю циклів є те, що вони ідуть один за одним, впливають один з одного, тобто пов'язані онтологічно. З розширенням пізнання і виробництва в їх сферу залучаються все більш складні і динамічні об'єкти. Це викликало до життя необхідність створення моделей, які об'єднують в собі наявну інформацію і фактори, які ще недоступні досвіду і перевірці. Ця концепція варіантів майбутніх

дій і є область, яка визначається поняттями «прогноз», «прогнозування», «передбачення».

В сукупному виді, чи говоримо ми про прогноз, чи про «откровення», – все це генетично пов'язано з розвитком здібностей людей до фіксації і квантування часу, постановки цілей, передбачення певних дій. Важливо також уберегти себе від суєтного, спонтанного функціонування цілеспрямованості. Специфіка передбачення полягає в тому, що воно відображає об'єктно-суб'єктні відносини, здійснює вплив як на об'єкт, так і на суб'єкт діяльності.

На певному рівні розвитку свідомості і практики передбачувальна діяльність у людей диференціюється на самостійні спеціалізовані акти передбачення, породжуючи різні асоціативні форми моделей майбутнього, яке, наприклад спирається на тлумачення польоту птахів, вивчення кишківника жертвних тварин, руху планет, розклад карт, кавову гушину і т. ін., або ж на створення типових варіантів ходу подій і тоді передбачення виражається в прикладанні цих варіантів до конкретних випадків.

Суспільство повинно володіти детальними і надійними даними про майбутнє, як квантовий соціальний час в формах наукового передбачення. Картина соціального часу майбутнього в той же час не буде технологічно достовірною якщо вона буде будуватися як утопія, або ж, що і ще гірше, буде породженою ідеологічними спекуляціями або чеканням жахливого страшного суду. Суспільству потрібна об'єктивна картина історичних перспектив, яка заснована на теоретичній рефлексії і практичному освоєнні закономірностей сучасного економічного, політичного, наукового і культурного розвитку.

Зростання наукового рівня передбачення майбутніх форм соціального часу відкриває шлях до свободи, до більш повного оволодіння необхідністю, стає найважливішою основою подальшого підсилення ефективності передбачувальної діяльності, тобто між передбаченням і плановою культурою складається і посилюється пряма залежність. Соціальний прогноз повинен показувати, яка із наявних реальних можливостей може реалізуватися в дійсності. Тому можна, з певною долею похибки, виділити три основні напрямки класифікації прогнозів, які в наш час найчастіше трапляються в джерелах прогностики:

а) класифікація об'єму прогнозування (соціальні і природничо-наукові);

б) класифікація прогнозованих відрізків часу (нижня, верхня межа) – це класифікація по періоду упередження;

в) в якості основи для класифікації береться методика прогнозування.

Відносно часової глибини економічних прогнозів прийнята така класифікація: короткострокові – в рамках від декількох місяців до двух-трьох років, середньострокові – на п'ять-шість років (ця методика використовувалась радянськими плановиками), довгострокові, протяжність яких у майбутнє досягає 15–20 років, і перспективні, не регламентовані часовими рамками. І знову ж такі рамки прогнозів завжди пов'язані з повнотою і об'єктивністю наявної інформації про стан економічних процесів.

Таким чином, прогноз має певну глибину в соціальному часі, а значить і свою границю. Ця границя досягається тоді, коли немає об'єктивних можливостей осмислення майбутнього при допомозі уже сформульованих даних і де статистичні закономірності не можуть тлумачитись однозначно. Природно, що чим більше розгорнутий прогноз у часі, тим більше зростає рівень його невизначеності і тому, на наш погляд, повинно бути введено поняття границі прогнозу, яке в кожному окремому випадку буде критерієм його відносної ймовірності.

УДК 141.333(043.2)

Осипов А. О.,
д-р філос. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ ДУХОВНОСТІ В АНТРОПОСОФІЇ РУДОЛЬФА ШТАЙНЕРА

Вихідним фактором становлення людини-духовної Р. Штайнер покладає єдність почуття і мислення. Виходячи з цього, філософ критикує апріоризм І. Канта, котрий відокремлює мисленнєву діяльність від відчуттів та почуттів; крайнощі сенсуалізму та раціоналізму; недовіру скептицизму до пізнавальних можливостей людини. Філософ не згоден і з позицією А. Шопенгауера, який на перше місце поставив волю як визначальний чинник формування свідомості людини. Р. Штайнер наполягає на тому, що розвиток людини лише за рахунок вдосконалення уже існуючих пізнавальних здібностей не забезпечує цілісного осягнення дійсності.

Не заперечуючи значення евристичних можливостей абстрактного мислення, філософ виявляє нову якість думки, яка формується на основі розвитку «мислення оволодіння у думці життям» (у лапках і далі подані терміни Р. Штайнера), що передбачає охоплення думкою дійс-

ності через безпосередній досвід переживань «всередині життя думок». Таке «сутнісне мислення», як називає його Р. Штайнер, поєднує у собі відчуття, волю та абстрактну думку. Здобувається воно через нову здатність людини – «переживати у думці інтуїтивно» елементи почуття, волі та відчуттів. Цей процес пізнання філософ назвав «інтуїтивно-мислительним просякненням буття». Досягнення рівня «сутнісного мислення» виявляє нову якість пізнавальної діяльності – «силу любові», яка виступає інтегруючим фактором діяльності людини, що призводить до формування нового рівня розвитку людини, – людини-духовної.

Усвідомлення «інтуїтивної сутності думки» через розуміння «тілесно-душевної організації людини» призводить до появи «Я-свідомості». Поняття «Я-свідомості» Р. Штайнера слід відрізнити, наприклад, від концепції «Я» раціоналіста Рене Декарта, яке ґрунтується лише на суто мисленнєвій діяльності. Адже «Я-свідомість» формується завдяки відокремленню від «тілесно-душевної організації» і тим самим у своєму функціонуванні завжди протиставлено-пов'язується з нею, не існуючи сама по собі. Тим самим Р. Штайнер виявляє своє критичне ставлення і до концепції «Абсолютного Я» Й.-Г. Фіхте, в якій останній, на думку Штайнера, так і не зміг подолати прірву між абстракцією Абсолютного Я та його реалізацією у чуттєвому просторово-тілесному контексті дійсності. «Я-свідомість» підтримує свій зв'язок із «тілесно-душевною організацією» через вольові вчинки. Таким чином здійснюється зв'язок між мисленням, свідомим Я і вольовим вчинком.

УДК 115«654»(043.2)

Дрожанова О. М.,

канд. соціол. наук, доцент,

Ступак О. П.,

старший викладач,

НУК ім. адм. Макарова, м. Миколаїв, Україна

ТЕМПОРАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПОСТСУЧАСНОСТІ

У сучасній гуманітаристиці все більш виразно звучить питання про те, яка мова потрібна для опису часу в новій реальності. Як відомо, ще на початку ХХ ст. М. Гайдеггер уперше здійснив аналіз темпоральності як смислової основи екзистенції («Буття і час», 1927). Фундаментальна онтологія Гайдеггера певною мірою антропологізує час: темпора-

льність є «власна часовість» «власної екзистенції», яка має статус конституюючого феномену. Присутність (Dasein) Гайдеггер називає виключно людське існування, Присутність сама і є Час – це Час Людини.

Гайдеггерівський дискурс темпоральності сьогодні значною мірою розвивається в соціокультурному і соціологічному плані. Крім часу як об'єктивно-фізичної категорії і як соціально-історичного поняття є інший вимір часу – «власний час» людини (нім. Erfahrung), який через суб'єктивний досвід вона відчуває і переживає в різних соціальних контекстах. Відмінності соціальних контекстів, у свою чергу, породжують різні розуміння природи часу. Традиційна трактовка часу передбачала циклічність, оберненість, вічне повернення до відправної точки. Модерн прийняв лінійну ідею часу: необоротний рух уперед, векторну спрямованість, яку ми називаємо прогресом. Постсучасність розуміє час не тільки як зростання швидкості змін, а вже як постійне підвищення темпів цього прискорення. Це зовсім інша якість часу, інше розуміння часу. Французький філософ П. Вірільо здійснив блискучий аналіз поняття часу в сучасних суспільствах, стверджуючи тісний зв'язок соціальної еволюції з процесом всезагального прискорення: не «space – time», а «speed – time». Швидкість безперервно змінює нас і середовище, в якому ми живемо, в якому плине час. Американський дослідник С. Бертман уводить поняття «поспішаючий час» (hurried time) – час, що постійно втікає. За Бертманом, життя минає «в гонитві», фундаментальні цінності адаптуються під швидкісні електронні технології, які нас оточують. У культурі сенсаційності й швидкоплинності трансформується сама сутність особистісної ідентичності. Норвезький науковець Т. Еріксен, досліджуючи сприйняття часу в інформаційному суспільстві застосовує поняття «тиранія моменту»: кожна мить нашого життя вимагає повної зосередженості і водночас є настільки плинною, що вже наступний момент може абсолютно її трансформувати. Отже, від традиційного циклічного і модерного лінійного розуміння часу постсучасність вийшла на теперішнє розуміння часу як сукупності миттєвостей. Ми живемо у фрагментованому часі, і, як відповідь на тиранію моменту, виробляємо вміння multitasking – вміння робити декілька справ одночасно. Але при цьому втрачається зв'язність як часу, так і інформації, все складніше стає формування цілісної змістовної історії, наративу. Осмислення подібних тенденцій вимагає визнання нової реальності, в якій «втікаючий час» (З. Бауман) суттєвим чином змінює буттєві смисли людського існування.

Шевчук Т. О.,
канд. пед. наук, доцент,
Єрмеєва О. А.,
канд. техн. наук, старший викладач,
УНУС, м. Умань, Україна

МОВНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Проблема модернізації вищої освіти в Україні обумовлює пошук парадигми навчання, що відповідає б новим реаліям, європейським і світовим стандартам. Головною метою державної політики в галузі вищої освіти є створення умов для розвитку висококультурної особистості на базі науково-гуманістичної системи навчання, обов'язковим компонентом якої має бути продуктивна риторична культура, володіння основами сучасної комунікації фахівцями сфер підвищеної мовленнєвої відповідальності.

Якісне опанування педагогічної професії неможливе без високої культури мовлення і культури спілкування. Мовлення викладача вищої школи є показником його педагогічної культури, освіченості й інтелігентності, засобом самовираження і самоствердження його особистості, інструментом продуктивного вирішення науково-педагогічних завдань.

Під терміном «культура мови» розуміють відповідність її не лише сучасним літературним нормам, а й іншим якостям, таким як багатство, логічність, точність, чистота, виразність, доцільність. Ефективність мовленнєвої діяльності викладача вищого навчального закладу залежить передусім від того, наскільки його мова відповідає нормам сучасної української літературної. Таке мовлення має вирізнятися наступними ознаками:

- 1) правильністю – орфоепічною, граматичною, орфографічною, пунктуаційною;
- 2) виразністю – змістовною, інтонаційною, візуальною;
- 3) чистотою, що не допускає штучності, фальшивого професіоналізму;
- 4) лаконізмом при збереженні змістової вичерпаності, різноманітності засобів для висвітлення теми;
- 5) простотою, неодмінними умовами якої є її зрозумілість, дохідливість, відсутність пишномовних загальних фраз;

б) логічністю, що передбачає наявність: чіткої структури, правильної організації міркування, бездоганної логіки (для чого слід опанувати логічні закони доказовості й аргументованості, зробити думки точними, послідовними, визначеними, встановити між ними впорядковані зв'язки).

Мова повинна бути не тільки правильною, логічною, виразною, чистою, лаконічною, точною і простою, а й яскравою. Оволодіти такою мовою – одне із головних завдань підвищення професійної майстерності викладача вищого навчального закладу. Образність мови (мовлення) досягається за допомогою тропів і стилістичних фігур. Троп – вживання слова або вислову в переносному, образному значенні. До видів тропів належать порівняння, епітети, метафори, алегорія, уособлення, гіпербол, іронія тощо. До стилістичних фігур: інверсія, анафора, антитеза, градація тощо.

Метою професійного мовлення викладача вищої школи є здійснення інтелектуального, емоційно-вольового, морального впливу на студентів. Передумовою такого професійного і ефективного мовлення викладача є володіння технікою мовлення. Під технікою мовлення розуміють уміння викладача володіти голосом, інтонувати свій виступ та управляти аудиторією. Техніка мовлення – складний феномен і складний процес. Компоненти техніки мовлення – голос, дикція, темп, інтонація – виконують важливі функції і створюють імідж викладача, виявляють його емоційний стан і психічну індивідуальність, впливають на позитивне сприйняття викладача студентами і колегами.

Належне місце серед елементів техніки мовлення посідають позавербальні прийоми – міміка і жести як додаткові засоби виразності мовної діяльності викладача. Для становлення мовленнєвої культури викладача велике значення має оволодіння різними мовленнєвими стилями – науковим, офіційно-діловим, публіцистичним, художнім, розмовним. Відповідний стиль мови існує для забезпечення ефективного спілкування.

Таким чином, для успішної педагогічної діяльності викладачу вищого навчального закладу необхідні: досконале володіння мовою, її виразними можливостями, систематичне вдосконалення техніки і культури мовлення, педагогічна майстерність та позитивний імідж.

СТУДЕНТСТВО ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ РЕЗЕРВ ТА ПОТЕНЦІЙНА ЕЛІТА СУСПІЛЬСТВА

Студентство як особлива група виникло в Європі в XII столітті одночасно з першими університетами. Середньовічне студентство було неоднорідним як в соціальному, так і в віковому відношенні. З розвитком капіталізму і збільшенням соціальної значущості вищої освіти роль студентства в житті суспільства зростає. На рубежі XIX–XX століть студентство вирізнялося високою політичною активністю і відіграло важливу роль у суспільному житті багатьох країн. Аналіз студентства завжди був актуальним для соціологів, оскільки саме для цієї соціальної групи характерні соціальна мобільність, неоднорідність етнічного і класового складника всіх основних характеристик і проблем молоді. Будучи специфічною соціальною спільнотою, студентська молодь тісно пов'язана з іншими соціальними спільнотами, верствами населення і поділяє їх проблеми. Суспільство активно впливає на студентство, адже майбутнє суспільства насамперед залежить від молоді.

Витоками соціологічних досліджень студентства в Україні можна вважати так звані студентські переписи, що проводилися наприкінці XIX – початку XX століття в різних університетах російської імперії. У дослідженнях 20-х років XX століття значна увага приділялась проблемам трудової активності й вихованню студентської молоді. Через низку вагомих причин до кінця 30-х років дослідження в галузі соціології молоді припиняються, а потім не тільки відновлюються, але й значно розширюється їхній спектр у 60-х роках минулого століття. Студентство стали не тільки практично, але й теоретично вважати однією з найбільш схильних до соціальної «детонації» груп населення. У зв'язку з цим соціологи мали необхідне соціальне замовлення на дослідження різних зразків поведінки в студентських групах.

Соціологічні дослідження студентства в сучасній Україні ведуться систематично і охоплюють широке коло проблем: соціальні джерела поповнення студентства; вища школа як канал соціальної мобільності; освітні мотивації студентської молоді; соціальна ефективність вищої освіти; цінності сучасного студентства; соціальне самовизначення та суспільна свідомість студентства; особливості різноманітних профе-

сійних груп студентства; вдосконалення виховної діяльності вищої школи; життєві плани її випускників; соціальна активність молодих спеціалістів; соціалізація студентської молоді в культурно-дозвільній сфері; політична соціалізація студентської молоді.

На думку багатьох вітчизняних дослідників, сьогодні студентство є однією з найбільш цікавих для аналізу соціальних груп, що пояснюється її внутрішньою мобільністю й динамічністю, а також багатьма зовнішніми чинниками, зокрема ускладненням соціальної структури українського суспільства, змінами в політичній, економічній, культурній, соціальній, комунікативній, освітній та інших сферах життєдіяльності. Студентство як специфічний соціальний прошарок молоді є носієм інтелектуального й духовного потенціалу суспільства, а також головним резервом особливої соціальної групи – інтелігенції. Важливою особливістю студентства є те, що активна взаємодія з різними соціальними утвореннями суспільства, а також специфіка навчання у вищому навчальному закладі створюють для студентів великі можливості для спілкування, тому досить висока інтенсивність спілкування – це специфічна риса студентства.

При аналізі студентства як соціокультурної групи для нас велику значущість мають дослідження Л. Сокурянської, яка підкреслює відносну гомогенність цієї спільноти не тільки у віковому та статусному ракурсі але і в спільності поглядів, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки. Вона характеризує студентство як самостійне цілісне утворення в межах домінуючої культури, що володіє специфічною системою цінностей, установок, моделей поведінки, життєвого стилю, тобто власною субкультурою. Специфічну субкультуру студентської молоді визначає символічний (ціннісний) світ, який власне і робить її соціокультурною спільнотою, відділяючи від інших молодіжних спільнот, які, в свою чергу, можуть володіти (а можуть і не володіти) власним символічним і предметним світом.

На нашу думку, студенти є тими акторами, які трансформують сучасну культуру і модифікують її відповідно до особливостей свого покоління. А також, можемо сказати, що вони задають темп культурі, стимулюють її бути динамічною. Також вони є споживачами культурних кодів та цінностей, які продукуються з різних джерел (ЗМІ, освіта, релігійна пропаганда тощо). Можна сказати, що студентська молодь є носієм інтелектуального і культурного потенціалу суспільства.

У контексті вищесказаного можна зробити висновок, що студентство – це великий інтелектуальний і управлінський потенціал культурно-духовної, державно-адміністративної, економіко-матеріальної сфери суспільства. Воно, будучи інтелектуальною, духовною елітою мо-

лоді, є потенційною елітою суспільства в цілому. Студентство є більш оперативним за інші верстви молодіжної частини суспільства, відгукується на нові тенденції в моді, літературі, кіно, музиці. Студентство виступає інноваційним резервом та потенційною елітою будь-якого суспільства. Будучи високоосвіченими та висококультурними, молоді люди здатні брати активну участь в політичних, соціальних, культурних та економічних перетвореннях держави.

УДК 316.722(043.2)

Ляпіна Л. А.,
канд. політ. наук, доцент,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СТРАТЕГІЇ: СУЧАСНІ ДИСКУСІЇ

У сучасних дискусіях щодо оцінки мультикультуралізму як соціокультурної стратегії та його перспектив можна виокремити декілька узагальнених підходів, а саме: радикально-критичний, національно-консервативний, ліберально-інноваційний, громадянсько-демократичний та мультикультурний. Розглянемо їх детальніше.

Радикально-критичний підхід. Його представники вбачають у поширенні мультикультуралізму серйозний привід для хвилювання щодо майбутнього європейських націй і попереджають про те, що зворотною стороною «культурної мозаїки» є послаблення громадянської солідарності та зростання соціальних конфліктів на релігійному, етнічному та культурному ґрунті, що робить суспільство особливо уразливим перед зовнішніми викликами та загрозами.

Національно-консервативний підхід. Його представники заперечують мультикультурний характер держави і виступають за особливу модель мультикультуралізму, в основі якої лежить варіант асиміляційної стратегії інтеграції суспільства. Тобто, консервативний дискурс (у засобах масової інформації його здебільшого називають «культурним імперіалізмом» або «новим расизмом») виходить з необхідності заміни мультикультуралізму монокультуралізмом, наполягає на недопустимості нехтування принципами лібералізму та демократії на користь вимогам специфічних релігійних, етнічних та культурних спільнот і законодавчому закріпленні режиму привілеїв для домінуючих культурних груп (релігійних та етнічних).

Ліберально-інноваційний похід. Цей підхід відрізняється від національно-консервативного здебільшого тим, що намагається модернізувати національну політику, приділити більше уваги встановленню діалогу, громадянського миру, співробітництва та взаєморозуміння між спільнотами. Згідно цієї позиції, мультикультуралізм трактується як спроба західних демократій зберегти контроль над культурним різноманіттям сучасного суспільства, забезпечити інтеграцію культурних розбіжностей шляхом поступок їх носіям та прибічникам. Головне питання продовження мультикультурної політики у цьому випадку розуміється як проблема інтеграції багаточисельних іноетнічних груп мігрантів без їх асиміляції.

Громадянсько-демократичний підхід. Якщо виходити з факту дезінтеграції національних держав, руйнування базової національно-громадянської спільноти, змін у структурі державно-громадянської спільноти, то і національно-консервативний, і ліберально-інноваційний підходи до мультикультуралізму як стратегії соціокультурного розвитку є досить обмеженими, статичними, що не враховують розмивання самого поняття громадянської інтеграції суспільства. Умовою і результатом політики мультикультуралізму стає поділ головних складових громадянської єдності суспільства і держави та інституту громадянства як нормативного вираження такої єдності: колективної ідентичності, політичного членства у нації і прав на соціальні гарантії та привілеї. Тільки друга з цих складових у цілому ще зберігає зв'язок з територіально обмеженим «внутрішнім» світом держави і громадянського суспільства, але дві інші вже не пов'язані між собою, вони втрачають зв'язок з інститутом громадянства і починають базуватися на транснаціональній основі.

Мультикультурний підхід. Нарешті, ми підійшли до «мультикультурного» підходу, який відбиває думку значної частини політичної та інтелектуальної еліти європейських країн і доводить наступне: по-перше, «ми усі тепер мультикультуралісти», таким чином та або інша форма мультикультуралізму тепер немінуча, адже на початку XXI століття елементи мультикультуралізму можна виявити у суспільному житті практично будь-якої багатонаціональної держави, навіть якщо офіційно політика мультикультуралізму в ній не проголошена, проте у кожній державі практика мультикультуралізму має свою специфіку; по-друге, мультикультуралізм – це концепція розвитку суспільства, яка передбачає рівність усіх етносів, мов і культур, їх право на життя і підтримку з боку держави; по-третє, мультикультуралізм передбачає діалог і співробітництво культур на базі загальнолюдських цінностей, при збереженні етнічної, мовної, культурної своєрідності

кожного етносу; по-четверте, мультикультуралізм виключає будь-які спроби насильницької асиміляції або входження одного етносу в інший; нарешті, мультикультуралізм передбачає створення умов, за яких кожна людина, незалежно від її етнічного та соціального походження, раси, статі або мови повинна мати можливість реалізувати свої здібності, творчий потенціал, і, тим самим, зробити свій внесок у національну та загальнолюдську культуру, відчути себе повноцінним суб'єктом суспільства і держави.

Отже, питання мультикультуралізму як стратегії соціокультурного розвитку в епоху глобалізації виявляється досить багатоаспектним, багатогранним та неоднозначним. З одного боку, є чітке завдання зробити так, щоб люди могли співіснувати один поруч з одним у мирі та злагоді, інше питання, чи достатні запропоновані та реалізовані засоби? В наш час розмови про підтримку культурного різноманіття відсутні на другий план, і у багатьох країнах віддається перевага стратегії «громадянської інтеграції», однак, на думку багатьох сучасних дослідників, не виключено, що у недалекому майбутньому відбудеться черговий зсув у публічному дискурсі, в результаті якого цінності культурного діалогу та взаємної толерантності знову замінять цінності національної згуртованості.

УДК [314.151:331.102.314-051](043.2)

Броннікова Л. В.,

канд. філос. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В КОНТЕКСТІ КОМУНІКАЦІЇ В НАУЦІ

Науковий дискурс є складною комунікативною цілісністю з різними рівнями та компонентами. Зокрема, взаємодія вчених здійснюється в усній та письмовій формі, формально та неформально, безпосередньо та опосередковано, заплановано та спонтанно. Наукознавство, соціологія науки, філософія науки аналізують кожен з цих видів комунікації окремо.

Інтелектуальну міграцію в контексті проблематики цієї роботи можна розглядати як різновид неформальної комунікації. Відомий український тижневик «Дзеркало тижня» багато уваги приділяє болючим питанням стану та розвитку науки в нашій країні. Зокрема, в статті

О. Скорохода «Наукова діаспора: від brain drain до brain gain» констатується, що за часи незалежності Україна втратила значну частину свого інтелектуального капіталу. З 1991 року по наш час виїхало близько

2 тисяч кандидатів та докторів наук.

Міграція в найширшому розумінні означає переміщення, це один з видів мобільності людей. Тема міграції потребує спеціальної уваги і цікавить науковців з різних галузей сучасного знання. Зокрема, російський філософ І. Касавін в монографії «Міграція. Креативність. Текст» репрезентує своє бачення природної онтології знання та пізнання, досліджуючи на початку книги «пізнавальні» зусилля переднеандертальської людини, котра в процесі праісторичної міграції освоювала весь земний простір. А завершує автор свою роботу описом творчої лабораторії відомого письменника Х. Л. Борхеса.

Інтелектуальна міграція – це міграція в зв'язку з прагненням найповніше реалізувати свій творчий потенціал. Такий вид міграції притаманний майже всім країнам. Ці країни стають т. зв. інтелектуальними донорами, оскільки значна частина їх висококваліфікованих громадян мігрує до економічно розвинених країн. Розвинуті країни світу не тільки створюють науково-технологічні парки, лабораторії, інвестують у розвиток навчальних та наукових установ, а й формують попит на іноземних спеціалістів.

На сьогодні науковці не можуть дійти єдиного висновку щодо наслідків інтелектуальних міграцій для країн-донорів. З одного боку, вплив мігрантів негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни. З іншого – фахівці, що повертаються на батьківщину, використовують у науково-технічній діяльності отримані передові знання, уміння і досвід, поліпшують професійні навички за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном.

До позитивних наслідків можна віднести процес «циркуляції мізків». Знання та досвід інтелектуального мігранта, отримані під час роботи в розвинених країнах світу, використовуються для соціально-економічного розвитку країни. Крім того, тимчасовий виїзд студентів і вчених для участі у дослідженнях та проектах сприяє інтеграції України до світового науково-технічного й освітнього співтовариства.

Отже, відтік мізків – це і можливості самоствердження, самореалізації, і покращення матеріального стану. На думку О. Скорохода, завдяки наявності потужної наукової діаспори в країнах ЄС, а також США, Канаді тощо Україна має великий потенціал для мобілізації своїх вчених, які працюють за кордоном, та налагодження їх співпраці з колегами в Україні. Такий різновид наукової комунікації має втілен-

ня в різноманітних міжнародних дослідницьких проектах («Горизонт – 2020» та інші). Наприклад. У травні 2017 року було проведено семінар Science Connects: strengthening the interaction between Researchers in Ukraine and Scientific Diaspora, участь у якому взяло понад 100 науковців з України, а також представники наукової діаспори з Німеччини, Великої Британії, Нідерландів, США.

Наука, як і інші сфери життєдіяльності суспільства, відчула вплив глобалізації. Мільйони науковців розпорошені по усьому світу. В одній з публікацій «Дзеркало тижня» розповідає про молодого українського хіміка Дар'ю Тернову, котра працює у знаменитому ЦЕРНі. Ця установа є прикладом комунікативних новацій в декількох аспектах. Штат ЦЕРНу – більше 2 тисяч співробітників, це запрошені вчені з усього світу. Це фізики, інженери, техніки, що забезпечують роботу надскладної споруди – адронного колайдера.

На тлі тотальної критики вчених як «заробітчани», Д. Тернова підкреслює, що в ЦЕРНі працюють люди, які прийшли не заробляти, а шукати істину. У такий спосіб, колектив цієї установи – це справжній колективний суб'єкт наукового пізнання з розвинутим розподілом праці. Крім цього, співпраця науковців у ЦЕРНі – приклад міждисциплінарності або навіть трансдисциплінарності, оскільки колектив містить, вчених, інженерів, технологів, висококваліфікованих робітників тощо.

У світлі взаємодії вітчизняних та зарубіжних вчених інтелектуальна міграція, безумовно, позитивно впливає на здійснення наукової діяльності загалом.

УДК 130.2:303.1(043.2)

Бороденко О. В.,

*канд. філос. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМАТИКА СИМВОЛУ ТА СИМВОЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Питання дослідження символу, його структури та змісту, процесу символізації широко репрезентовано в сучасних філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних наукових дослідженнях. Головною тезою цієї доповіді є наступна: *символічне* – це спільне наукове поле, яке об'єднує зусилля сучасних науковців-представників різних соціогуманітарних дисциплін.

Символ є унікальним феноменом головним чином тому, що має властивість максимально органічно поєднувати та одночасно презентувати як знаковість, так і образ, а також змістовну складову певного об'єкта або явища. За визначенням С. Аверінцева, «символ є образом, узятим в аспекті своєї знаковості ... він є знак, наділений усією органічністю міфу та невичерпною багатозначністю образу»; «категорія символ акцентує на ... виході образу за свої власні межі, на присутності певного смислу, що інтимно злитий із образом, але йому не тотожний».

Теоретична та методологічна привабливість інтерпретації символіки полягає і в певній *діалогічності* (на цю властивість також вказує С. Аверінцев): «смысл символу реально існує лише всередині людського спілкування, всередині ситуації діалогу, поза якою можна спостерігати тільки порожню форму символу». Іншими словами, якщо класичний науковий підхід (не лише в точних, але й в гуманітарних науках) передбачає монологізм та одностороннє звернення до об'єкта (дослідник вивчає об'єкт, аналізує його властивості та функції і потім висловлює свої судження про нього), то інтерпретація символіки є «діалогічною формою знання»: символ є своєрідним партнером нашого дослідження; не лише ми запитуємо його, але й він так само звертається із запитом до нас. Створюється своєрідна, якщо можна так її назвати, *ситуація мета-логізму*, що передбачає подолання логоцентризму в його класичному розумінні й вихід на широке дискусійне поле різноманітних смислових тлумачень і пропозицій, де відбувається процес постійного невпинного народження смислів.

В історії світової філософської думки інтерес до символу простежується із античних часів; він яскраво наявний, зокрема, у Платона та Арістотеля; пізніше – у Плотіна. У філософії Просвітництва, у Григорія Сковороди, в естетиці та гносеології Канта, німецьких романтиків, у Шопенгауера та Ніцше філософська інтерпретація символіки постає важливим та ефективним методом філософського аналізу, необхідним інструментом пізнання людини, культури та суспільства. На жаль, саме тоді в методології філософських і соціальних досліджень поступово брала гору інша тенденція – пояснення явищ шляхом тлумачення знаків, інтерпретація світу людини та соціуму як «світу знаків».

У «Філософії символічних форм» німецького філософа-неокантианця Ернста Кассіраера символ набуває ключового значення в процесі дослідження всіх культурних та інтелектуальних феноменів. По суті, завдяки цій фундаментальній праці відбувся величезний прорив у філософському аналізі культури ХХ століття. Його послідовниця С. Лангер («Філософія в новому ключі») розвинула цей напрям методологіч-

но та змістовно. В ХХ ст. символ є ключовим поняттям і в структурно-антропологічному аналізі К. Леві-Строса, і в концепції Ж. Лакана, і в філософському постмодерні.

В сучасній філософії, культурології, соціології проблема інтерпретації символу зводиться в першу чергу до розуміння необхідності кардинального переосмислення процесу символізації, подолання поширеного підходу до його трактування в класичній методології гуманітарних наук, яка свого часу фактично відсунула поняття символічного на другий план, прагнучи пояснити людину та світ через категорію знаку. Актуальність і значущість символу полягає в тому, що він дозволяє зазирнути в глибину явища, зрозуміти онтологічне підґрунтя існування людини в просторі та часі, тоді як знак є лише, так би мовити, *вказівкою на місце перебування значення*.

У межах символічного інтеракціонізму в соціології (Г. Блумер, Дж. Мід та інші) аналізуються соціальні взаємодії в їхньому символічному сенсі. Об'єктом вивчення стають символічні посередники соціальної взаємодії, головним чином слова (але також і міміка, жестикуляція тощо). Дуже близькими до цього напряму є етнометодологія та соціальна феноменологія, що розвинулись у другій половині ХХ ст. Посилення інтересу до методів інтерпретації символіки, який спостерігався наприкінці минулого століття і спостерігається в наш час, фахівці пояснюють насамперед інтересом до когнітивної соціальної психології та наукових концепцій, в яких вивчається поняття *self (самість)*. Звідси – інтерес до аналізу структур повсякденності та особистісного життєвого світу людини (що будується навколо тілесності індивіда), питань символотворення, що здійснюється людиною в повсякденному житті, процесу конструювання та реконструкції особистісного і соціального життя. Окрім того, сучасна соціологія девіантної поведінки зазнає відчутних впливів з боку символічного інтеракціонізму (питання стигматизації, вивчення стереотипів, проблематика кар'єри в соціології злочинності тощо). Так, наприклад, в працях Х. Дункана символ постає провідним механізмом процесу соціальної інтеграції груп; символіка відіграє виключно важливу роль у структуруванні соціальної ієрархії.

Особливо актуальною є проблема символу в сучасній філософії культури та соціології культури, оскільки, за висловом К. Свасьяна, «культура є символічно значущою діяльністю, що здобуває своє тіло та предмет в ієрархії багатьох різних проблем, які утворюють домініони культури». Відомий сучасний філософ підкреслює також, що «ця характеристика є двозначною: вона підкреслює часовий та просторовий плани феномена або – що те ж саме – методологічний і структурний»,

причому «в першому ракурсі культура має вигляд суцільної символізації, точніше, як сукупність методів, які оформлюють, обробляють, тобто окультурюють об'єктивно даний природний матеріал». Другий ракурс постає результатом такої «обробки» – культура є градацією символічних картин. Виходячи із цього, основною проблемою сучасної філософії культури, на думку К. Свасьяна, є «проблема композиційного осмислення цих домініонів».

Проблема розкриття символічного значення посідає одне із чільних місць в сучасній українській філософській антропології та філософії культури: вона наявна в працях Я. Білика, Л. Газнюк, А. Осипова, В. Табачковського, Н. Хамітова та інших. Нею займались і займаються відомі вітчизняні культурологи С. Андрусів, О. Воеводін, О. Кирилова, О. Пахльовська.

У філософії, культурології, психології ХХ ст. символ активно вивчався як значущий елемент і засіб комунікації та важлива складова внутрішнього світу особистості (А. Адлер, Р. Барт, М. Еліаде, К. Леві-Строс, А. де Сузнель, Л. Уайт, Й. Хейзінга, К.-Г. Юнг). З числа українських науковців – М. Бойченко, В. Горський, О. Кирилук, С. Кримський, М. Попович, В. Рубен, В. Сильвестров та інші.

Взагалі, проблему взаємодії знаку і символу, реальності знакової та реальності символічної можна вважати однією з найбільш актуальних і перспективних наукових проблем сучасності. Особливу гостроту вона набуває із подальшим стрімким розвитком цифрових технологій, Інтернету, віртуалізацією та візуалізацією соціального та особистісного простору, зростаючою експансією знакових форм в житті людини і суспільства.

УДК 316.334.55:911.375.1(043.2)

Локтіонова Д. А.,

канд політ наук, ст. викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТАКТИЧНИЙ УРБАНІЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Сьогодні вітчизняні міста повинні реагувати на зростаюче розмаїття населення, умови розвитку, що постійно змінюються та, як наслідок, на процеси, які відбуваються у результаті цих змін. Довгий час трансформація соціокультурних практик оцінювалась за економічними показниками, однак, останні зміни продемонстрували, що необхідно

враховувати і культурні коди, розглядаючи у якості двигуна цих процесів не тільки місцеву владу, а й громадськість. Відповідно, низові локальні ініціативи як інструмент змін, що застосовуються міською спільнотою, стають об'єктом уваги багатьох дослідників у міждисциплінарному полі. Тому, дослідження феномену тактичного урбанізму як соціокультурного явища робить цю розвідку своєчасною та актуальною.

Поняття «тактичний урбанізм» було введено у суспільний дискурс американським журналістом Майком Лайдоном у 2011 році. Згодом, низка західних дослідників таких як Нейл Бренер (Neil Brenner), Кара Кораж (Cara Courage), Лана Алісдаїрі (Lana K. Alisdairi) та інші, почали приділяти увагу вивченню цього явища. Перші ж спроби соціокультурної експертизи феномену тактичного урбанізму на пострадянських теренах можна знайти у роботах В. Вахштайна, Ю. Грибер та О. Єгорова. Подальше вивчення цього питання висвітлюється у роботах А. Колянова, П. Яковлева. Незважаючи на значний доробок вітчизняних науковців у сфері міського розвитку, науковому обґрунтуванню цього явища приділяється недостатньо уваги. Серед вітчизняних дослідників цим питанням опікуються Л. Афанасьева, А. Кузнєцова. У цілому ж, «левова частка» напрацювань з цієї проблематики зосереджується у роботах журналістів, громадських активістів та діячів.

У загальному розумінні «тактичний урбанізм» це поняття, яке описує рух у сфері переосмислення і перепланування міського середовища. Проте, для більш глибокого дослідження необхідне уточнення його понятійного апарату. У науковому дискурсі поняття «тактичний урбанізм» не має чітких меж. У якості синонімів можна зустріти «хіпстерський урбанізм», «впливаючий урбанізм» (pop-up urbanism), «саморобний урбанізм» (handmade urbanism), «урбанізм у стилі зроби сам» (DIY urbanism), «партизанський урбанізм» (guerrilla urbanism), «кооперативний урбанізм» (co-urbanism) тощо.

Виникнення тактичного урбанізму пов'язують з економічною кризою (зробити більше за рахунок менших витрат), зміною демографічної статистики (міста відчують наплив освічених і молодих людей, які починають переробляти свої райони під свій смак) та Інтернетом, що дозволяє поширювати подібні «практики» легко і швидко.

На думку російських дослідників Ю. Грибер та О. Єгорова, тактичний урбанізм є формою модернізації міської культури знизу, що носить короткостроковий характер. Він не в змозі серйозним чином вплинути на процеси міського планування та стратегії розвитку міст. Ці практики лише тимчасово вирішують проблему. Разом з тим, вони здатні привернути увагу до проблемних аспектів міської повсякденно-

сті, виступаючи незмінною соціокультурною практикою модернізації. Розуміючи тактичний урбанізм як новий феномен міської культури, слід зазначити, що в його основі лежить ідея «право на місто» французького соціолога та географа Анрі Лефевра. Одним із головних змістів цієї ідеї полягає у тому, що місцеві жителі мають право не тільки на участь у розвитку міста, а й на інтервенції міського простору для колективних потреб.

На противагу модерніському (Р. Мозес) та лівому (А. Лефевр) урбанізму, учасники тактичного урбанізму інвестують у велодоріжки, парки та пішохідні зони. Російський соціолог В. Вахштайн у своїй розвідці описує його наступним чином: «Він розфарбує в яскраві кольори забори і встановлює на кожному куті контейнери для сортування відходів. Занедбані промзони стають вогнищами суспільного життя. Постіндустріальні нетрі окуповуються представниками креативного класу і утворюють новий творчий кластер».

Майк Лайдон у виданні *Tactical Urbanism* (vol. 2) пропонує розглядати наступні практики тактичного урбанізму: 1. Створення парків (збільшення паркового середовища міста за рахунок маловживаних або пустих парковок); 2. Бомбінг стільцями (*Chairbombing* – розвиток інфраструктури громадського простору за допомогою стільців, зроблених із старих палетів); 3. Едбастінг (*Ad busting* – зменшення візуального забруднення міського середовища рекламними щитами і рекламою у цілому); 4. Кемпінг (тимчасова окупація публічного простору).

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства тактичний урбанізму як соціокультурне явище набирає «глобальних» масштабів, змінюючи контури міста не тільки у географічному, але і в соціокультурному аспекті. Подальші наукові дослідження цього явища допоможуть виділити основні вектори його розвитку, зрозуміти ідеї, значення та цінності учасників практик.

УДК 32.019.51:81'373.46(043.2)

Костельнюк М. М.,
старший викладач,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МАНІПУЛЯЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

З моменту проголошення незалежності та переходу України на демократичний шлях розвитку, суб'єкти політики, а саме засоби масової

інформації, держава та політичні партії, наряду з інформуванням, про-світництвом, залученням громадян до політичного процесу, все активніше застосовують методи та технології прихованого управління масо-вою політичною свідомістю і поведінкою громадян. До того ж, на сьогодні постає актуальною проблема реалізації основного принципу демократичного суспільства – виборчого процесу. З розвитком вибор-чого законодавства та інституту виборів розвивається коло застосу-вання методів систематичного впливу на перебіг та результати волеви-явлення громадян. У науковій літературі це отримало назву політичні технології, а особливе місце серед них посідають технології емоційно-го та психологічного впливу на виборців, що у свою чергу отримало назву маніпулятивні технології.

На сьогодні, найбільш поширеною стає така форма впливу на сві-домість громадян, як маніпулювання. Безперечно, на сьогодні існує велика кількість різних визначень того, що розуміють під терміном «маніпуляція». Зокрема, маніпуляцію визначають як: психологічний вплив на ту чи іншу людину, який не завжди людиною усвідомлюється при цьому змушує її діяти відповідно до цілей маніпулятора; особливий вплив на підсвідомість людини (на почуття, емоції, переживання) задля програмування мотиву людини до співпраці; приховане управ-ління людиною всупереч її волі, яке приносить ініціаторові односто-ронні переваги.

Оксфордський тлумачний словник англійської мови трактує мані-пуляцію як «акт впливу на людей або керування ними зі спритністю, особливо зі зневажливим підтекстом, як приховане керування чи обро-бка». Відтак, основа маніпуляції – експлуатація різних емоцій людини.

Отже, систематизуючи погляди різних науковців можна визначити дефініцію «маніпуляція» як прихований психологічний особливий спосіб управління людьми та їхньою поведінкою (спрямований на неявне спонукання інших (іншого) до виконання визначених маніпу-лятором дій).

Основними причинами маніпуляцій є: вічний внутрішній конфлікт людини між її прагненням до незалежності і самостійності, з одного боку, і бажанням знайти опору в своєму оточенні, – з іншого (Ф. Перлз); усвідомлюючи умови свого існування в світі – свою «екзис-тенційну ситуацію», – людина відчуває себе безпорадною (Д. Бюдженталь); страх замученості, який є одним з основних людських страхів. Виходячи з цього, маніпулятора можна визначити як людину, яка нама-гається уникнути близькості і залученості у відносини з іншими людь-ми, і тому взаємодіє з ними за допомогою певних ритуалів (В. Глас-сера).

Визначимо чотири типи маніпулятивних схем – поведінковий або ігровий стереотип, а саме: активний маніпулятор (керує іншими за допомогою активних методів, не демонструє свою слабкість у стосунках, грає роль людини повної сил використовуючи про цьому своє соціальне становище, а також застосовує систему прав і обов'язків, наказів і прохань тощо); пасивний маніпулятор (прикидається безпомічним і грає роль «пригнобленого», перемагає своєю млявістю і пасивністю, дозволяючи працювати за себе); маніпулятор, який змагається (ставиться до життя як до стану, що потребує постійної пильності, оскільки тут можна виграти або програти. Така людина коливається між методами «пригноблювача» і «пригнобленого», тому є середньою ланкою між активним і пасивним маніпулятором); байдужий маніпулятор (намагається відійти від контактів, вдає що йому байдуже, однак насправді його поведінка пов'язана з можливістю обіграти партнера).

Безперечно, стереотипи поведінки виступають однією з передумов, основ, на якій організовується і здійснюється маніпуляція свідомістю людини. Стереотипність реагування людини – це її схильність в схожих ситуаціях діяти схожим чином, а то і аналогічно, як це було в попередніх подібних ситуаціях. Маніпулятори не обмежуються використанням лише наявних стереотипів поведінки людей. Навпаки, приймають заходи для того, щоб сформувати такі стереотипи поведінки (реагування) людей, при цьому – масові, щоб нові стереотипи краще відповідали цілям і завданням маніпулятора.

Таким чином, на наше переконання, маніпуляція – це програмування поведінки людей за допомогою духовного, психологічного впливу на них. Цей вплив спрямований на психічні структури людини, здійснюється приховано і має за завдання змінити думки і мету людей у напрямку, потрібному владі чи певному політичному лідеру.

У політологічному дискурсі нині утвердилася така інтерпретація категорії «політична маніпуляція» – система засобів ідеологічного і духовно-психологічного впливу на масову свідомість з метою нав'язування певних ідей, цінностей. Це цілеспрямований вплив на громадську думку та політичну поведінку задля спрямування їх у заданому напрямку.

В цілому, можна вважати маніпулювання способом психологічного впливу, котрий спрямований на зміну напрямку активності електорату, його ідей, думок, поглядів та іншого.

На сучасному етапі розвитку суспільства маніпуляція свідомістю може розглядатися як своєрідне панування над духовним станом людей, управління їхньою поведінкою шляхом нав'язування їм ідей, установок, мотивів, стереотипів поведінки, вигідних суб'єкту впливу.

СЕСУАЛЬНА АКТИВНІСТЬ У ЛІТНЬОМУ ВІЦІ У КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СТЕРЕОТИПІВ

Сексуальний інтерес і активність виконують важливі функції і є суттєвим аспектом людського життя протягом усього існування, в тому числі і у пізньому віці. Але, незважаючи на численні твердження про те, що сексуально-еротична детермінанта життя літніх людей впливає на їх загальний психологічний стан, значною мірою визначаючи їх активну або пасивну психологічну установку по відношенню до самого себе і навколишнього світу, обговорення питань, пов'язаних з сексуальним аспектом життя представників старшої вікової групи залишається на периферії наукового знання.

Метою цієї статті є аналіз найбільш значущих чинників, що впливають на сексуальну активність у пізньому віці.

Питання визначення параметрів сексуальної активності є досить дискусійним. Як показує соціологічне дослідження, проведене М. Данн і Н. Катлер, засноване на репрезентативній вибірці чоловіків і жінок 60 років і старше, більше половини опитаних (53 %) вважають себе сексуально активними. Результати анкетного опитування клієнтів територіального центру соціального обслуговування Подільського району м. Полтава (n = 800) фіксують майже аналогічне співвідношення – 49,8 % респондентів ведуть активне сексуальне життя. З точки зору учасників анкетування, до сексуально активних можна зарахувати тих літніх людей, які брали участь у статевому акті (в будь-який з його форм), принаймні, один раз на місяць.

Гендерний розподіл сексуально активних людей у всіх періодах пізнього віку фіксує кількісну перевагу чоловіків у порівнянні з жінками: 60–69 років – 71 %: 51 %; 70–79 років – 57 %: 30 %; 80 років і старше – 25 %: 20 %.

На сексуальну активність літньої людини впливає ряд факторів, принципово важливим з яких є здоров'я. Погіршення сексуального функціонування більшою мірою визначається поганим здоров'ям і хворобами, ніж самим віком. З віком фізичні проблеми стають все більш серйозною перешкодою для повноцінного життя людини, у тому числі і у сфері сексуальних відносин. Як показало наше дослідження, 65 % респондентів вважають, що їх сексуальна активність безпосередньо пов'язана зі станом здоров'я; 24 % – зі станом здоров'я партнера. Тут важливо зазначити, що при тривалих відносинах хвороба однієї

людини зазвичай змінює не тільки його індивідуальну сексуальну активність, але і сексуальну поведінку партнера.

Однак, як вказує Дж. Келлет, почастищення фізичних нездужань і хвороб у літньому віці, так само як і уповільнення фізичного функціонування, в жодному разі не виключає можливості сексуального задоволення. Досвід тривалих відносин між партнерами дозволяє у літньому віці актуалізувати різноманітні можливості сексуального вираження. У цьому віці люди відчувають, як правило, менше стресів, пов'язаних з кар'єрою, дітьми, професійними досягненнями; літні партнери мають більше часу для спілкування один з одним. Багато літніх пар вважають, що сексуальне життя виразно покращується з віком, пояснюючи це наявністю можливості розслабитися і займатися сексом довше.

Е. Brecher зазначає таку особливість сексуальної активності літніх людей – розширення спектра сексуальних занять, що підтримує і збільшує задоволення і радість від сексу. Багато літніх пар зуміли знайти нові методи для підтримки або збільшення сексуальної активності, незважаючи на все, посилюються фізіологічні нездужання.

Підкреслимо, що існують труднощі при обговоренні цього питання. Так, 28 % респондентів вважають за можливе обговорення сексуальної активності в літньому віці тільки з фахівцем в цій галузі; 21,5 % – тільки з близькими людьми; 20,3 % опитаних вважають її абсолютно неприйнятною; а публічні розмови на цю тему допускають лише 9,3 % респондентів.

УДК 316.77:004.738.5(043.2)=111

Kosenkova E. B.,

*Tutor of the chair of Sociology, Psychology and Humanities,
Kryvyi Rih Faculty SHEE «Zaporizhzhya
National University», Krivoy Rog, Ukraine*

SOCIAL CHARACTERISTICS OF DISTRIBUTION

Technological development in the field of information caused the expanding of the range of services available on the Internet. Modern communications allow, not only, maintain the contact on distance, and instantly send and receive information. On the other hand a difficult political and economic situation in our country, significant job cuts have increased the number of unemployed population. That is a lack of jobs and falling of the living standards led to the total or partial online employment, especially among the young population of Ukraine.

The aim of this work is an investigation the prerequisites of development and work remotely and reasons for choosing of this type of employment by Ukrainian citizens.

Today more and more areas of life are transferred to the Internet: banking, electronic purse Web Money, social networks, online stores, ip-telephony, ticket services, utilities and more. All these realities are supported by economic expediency. Internet has become a universal platform that lets users to communicate, to get information, to learn and spend money at the same time. A distant or online work has become the next stage of its development. Online work (telework) – is a work available to the general population that uses the main advantages of the Internet (fast connection, widespread availability and multitasking), turning them into a set of virtual workplace – online office. We can say telework – is a form of employment in which the employer and the employee (or a customer and a performer) are at a distance from each other, transfer and accept the terms of reference, the results of the work and payment by modern means of communication (first – are the fax, mail messages, today – is mainly the Internet).

The services of translators (including processing with literary text), content managers, copywriters, rewriters are also available. Many designers work remotely, while taking orders, not only in the field of web design, but also engage in the development of corporate design, design of products, outdoor advertising, logo. A study conducted among the employers and office workers around the world, has shown a growing interest to a non-standard work schedule. Many businessmen and employees consider this form of labor most productive. Experts have concluded that modern society has estimated the benefits of non-standard mode. A growing number of entrepreneurs put its employees on such forms of work organization.

Recently telework is in demand among Ukrainian also because of the difficult economic situation in the country, as the crisis has forced the majority of companies cut staff and working hours. So many people have to work at home. This situation creates additional conditions for freelance as an alternative form of employment, particularly in the field of office workers. Due to the globalization of the labor market, freelancing is one of the most effective means of dealing with unemployment for countries where there is a high level of unemployment, as freelancers have the opportunity to cooperate with customers from all over the world (the distance factor between employer and employee in current conditions has less weight).

An important determinant of the opportunity to be competitive in the global market is a freelance language factor, as collaboration with foreign customers must have a foreign language at a sufficient level. This thesis confirms the facts show that the most popular in the global Internet ex-

changes are freelancers from English-speaking countries. Entering the world market motivates freelancers to continuous training, education, to improve the competitiveness among the freelancers from developed countries. Moreover, the bulk of the population is not satisfied with the size of its salary. These are the results of a survey of the International HR portal HeadHunter Ukraine, published in Monday, 22 September 2015. Thus, 62 % of office workers are satisfied with their job, while only 42 % of employees are satisfied with their salary.

To encourage the development of freelancing in Ukraine it is necessary to improve the legal framework, including the Tax Code of Ukraine, the Labor Code of Ukraine and other legislative acts, as they are not considered a form of entrepreneurship as a freelance and, accordingly, freelancers do not always work legally because of inconsistencies of operating conditions of freelancers and other entities. It is reasonable to introduce a simplified registration system and taxes for freelancers to encourage work legally and receive certain social benefits, including pensions, enrollment of employment etc.

A new form of employment, the remote or online work has become available for the population of Ukraine due to the development of Internet technologies. It has advantages for both the employee and for the employer, compared with traditional office work. More people move to remote work in the current crisis period of our country. The professions which are related with programming, design, translation or writing various articles are especially popular.

We can long dream on «What will happen in the future?». But it is clear: the market will grow; the number of freelancers will increase. And those who now make a choice in favor of this job, tomorrow they would be ahead of the new movement.

УДК 37.035:172.15.022.1]-057.875:7(043.2)

Цігішвілі В. А.,

викладач,

НУБіП, м. Київ, Україна

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Одним із показників духовно-морального розвитку особистості є ставлення до своєї країни, її духовних та культурних цінностей, до

співвітчизників. Зміни, що відбулися в суспільній свідомості за останні роки, невизначеність і суперечливість у питаннях державотворчої ідеологічної доктрини призвели до того, що наше суспільство фактично позбавилося ціннісних орієнтирів, суперечливими стали його духовні і моральні ідеали. Внаслідок цього ціннісні установки молоді формуються багато в чому як агресивні та руйнівні стосовно особистості, родини, держави. Особливої руйнації зазнають патріотичні почуття молодого покоління. У зв'язку з цим виховання патріотизму як духовно-моральної якості студентської молоді, майбутньої інтелектуальної, культурної, політичної, бізнесової еліти України, є сьогодні одним з пріоритетних завдань не тільки у педагогічній науці, але й у процесі державотворення. Провідним шляхом вирішення означеного завдання є створення ефективної системи патріотичного виховання студентської молоді, змістовним компонентом якої є духовно-культурна спадщина народу України.

Проблемам, пов'язаним з вихованням патріотизму молодого покоління, присвячені численні дослідження провідних українських науковців: взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплучного, Ю. Римаренка, О. Сухомлинської, Г. Шевченко та ін.; національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмахович, М. Щербань та ін.; розвиток теорії та практики виховання, в тому числі національного і патріотичного, на засадах православної моралі досліджено в роботах М. Євтуха, В. Зеньківського, Т. Тхоржевської, К. Ушинського тощо.

Ефективним шляхом виховання духовно-моральних якостей особистості, до яких належить і патріотизм, є використання у педагогічному процесі засобів мистецтва. Започаткований Г. Шевченко напрямок з проблеми взаємодії мистецтв в естетичному, загальнокультурному, духовному розвитку школярів та студентської молоді довів доцільність використання ефекту взаємодії мистецтв у виховному процесі вищої школи.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної літератури свідчить про існування певного протиріччя між необмеженими потенційними можливостями мистецтва як ефективного засобу духовно-морального виховання особистості і недостатнім його використанням у педагогічному процесі вищої школи, що значно обмежує можливості патріотичного виховання студентів.

Актуальність проблеми, протиріччя між потребами суспільства й практикою сучасного виховання, між педагогічними стереотипами світської науки і православною системою виховання (в тому числі патріотичного), негативний вплив масової культури на молодіжну свідомість і відсутність ефективних механізмів протидії його деструктивним наслідкам, а також недостатність сучасних педагогічних досліджень проблеми патріотичного виховання студентської молоді як духовно-моральної якості особистості, недостатнє використання виховного потенціалу мистецтва у педагогічному процесі вищої школи, недостатня розробленість сучасної теорії патріотичного виховання в Україні, невизначеність шляхів патріотичного виховання майбутньої інтелектуальної еліти спонукали нас до вивчення теми дослідження «Виховання патріотизму у студентської молоді засобами мистецтва».

УДК 316.342.5(091)=161.1(043.2)

Бондарець Б. Б.,
преподаватель,

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ПРЕКАРИАТ КАК НОВЫЙ СОЦИАЛЬНЫЙ КЛАС: ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ, СОСТАВ И ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ РИСКИ

Сегодня мы являемся свидетелями выхода на социально-историческую арену нового социального класса под названием «прекариат». В конце XX – начале XXI века этот термин вошел в западную социологическую науку. Термин, который описал новое социальное явление, новый класс, находящийся в процессе формирования и становления. Однако в отечественной науке этот феномен по большому счету только начинает исследоваться.

Прекариат – новый феномен в современном обществе, соответственно в поле зрения социологов он попал относительно недавно. Среди исследователей в первую очередь необходимо отметить британского ученого Г. Стэндинга (G. Standing) и его работу «Прекариат – новый опасный класс». На сегодня – это наиболее полное исследование прекариата как нового социального явления.

Понятие «прекариат» образовано от двух слов (от лат. *precarium* – неустойчивый, нестабильный, негарантированный) и «пролетариат», которое в свое время означало класс, отчужденный от результатов труда и подвергающийся эксплуатации в интересах господствующего класса – буржуазии.

Для того, чтобы понять масштаб исследуемой проблемы, необходимо иметь представления о том, что такое прекариат в современном обществе в количественном выражении.

Г. Стэндинг по этому поводу говорит: «Хоть у нас и нет возможности оперировать точными цифрами, можно предположить, что в настоящий момент во многих странах по крайней мере четверть взрослого населения относится к прекариату».

Ж. Т. Тощенко считает, что количество прекариата во многих странах мира сегодня достигает от 30 до 40 % численности трудоспособного населения. При этом надо полагать, что в связи с деиндустриализацией как в странах Запада, так и в странах постсоветского пространства, при сохранении нынешних тенденций доля этой группы населения будет лишь возрастать. Таким образом мы можем говорить о некоем социальном слое, образующем, по нашему мнению, новый социальный класс, который во многом определяет лицо современных обществ.

Остановимся подробнее на причинах возникновения и истории формирования прекариата.

Эти группы начали формироваться под воздействием идей, политики и практики неолиберализма в 1970–1980-е гг. Неолиберальные интеллектуальные и политические элиты категорически отрицали роль государства в решении экономических проблем, выступали против идей централизованного планирования и регулирования. Они характеризовали мир и страны рыночной экономики как свободное пространство, где трудовая занятость и прибыль без всяких ограничений перетекают туда, где у капитала нет никаких ограничений.

Реализация идей неолиберализма привела к колоссальной деформации социальной структуры, безработице, созданию социальных групп, социальные позиции которых стали расплывчатыми, неустойчивыми, неопределенными.

В результате возник слой, превращающийся в класс, который стали называть прекариатом. Исследователи выделяют несколько основных категорий населения, из которых состоит прекариат:

- часть трудоспособного населения, занятого постоянно на временной работе;
- люди, работающие неполный рабочий день или зарабатывающие на жизнь случайными подработками;
- безработные;
- люди креативных профессий: специалисты по информационным технологиям, программисты, журналисты и представители иных профессий, которые заняты фрилансом:

- занятые заемным трудом, суть которого заключается в найме в свой штат работников, которые выполняют заказы или оказывают услуги другим фирмам (предприятиям, организациям);
- мигранты;
- стажеры и часть студенчества.

Таким образом во всем мире (и Украина не является исключением), в конце XX – начале XXI в. появился новый социальный класс – прекариат, который характеризуется временной или частичной занятостью, носящей постоянный и устойчивый характер.

Сегодня прекариат уже стал устойчивым социально-классовым образованием, которое объединяет огромные массы людей и закрепляет их в статусе постоянной временности социального положения и отчетливого понимания ущербности и ограниченности в реализации своих возможностей и способностей. Это, в свою очередь, приводит большие массы населения в состояние апатии и социальной депрессии, а с другой стороны провоцирует различные формы делинквентного поведения. По мере осознания этих обстоятельств прекариат имеет тенденцию превращения в потенциально опасное образование, от сознания и воли которого будет зависеть судьба многих стран, как на постсоветском пространстве, так и во всем мире.

СЕКЦІЯ 2.

Досвід прикладних досліджень соціокультурних процесів на загальнонаціональному та регіональному рівнях

УДК 316.356.4(477.7)(043.2)

Мейжис І. А.,
*д-р пед. наук, професор,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

УКРАЇНСЬКИЙ ПІВДЕНЬ: ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОТВОРЕННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Південь України має значні особливості, що обумовлені як історією його багато національного заселення, так і питаннями безпечного існування на сучасному етапі. На сьогодні це стало значною соціальною проблемою, яка обумовлена агресивними діями останньої в світі колоніальної імперії Росії. Північна сусідка намагається не тільки за допомогою військової агресії на Сході країни, але і різними засобами, в тому числі соціокультурного спрямування, вплинути на безпечний стан регіону, маючи на меті його поступове приєднання до колишньої імперії так само, як це відбулось із республікою Крим та окупованими частинами Східних областей України у 2014 р. На сьогодні ці далекоглядні наміри агресора майже провалились, але вони все ще не втрачають актуальності для колишніх колонізаторів, оскільки будь-яка імперія існує тільки в тому випадку, коли вона постійно розширюється; в іншому випадку вона продовжує розпадатись. У зв'язку із цим дослідження особливостей процесів націотворення на Українському Півдні, особливо в російськомовних містах регіону є актуальною проблемою національної безпеки сучасної української держави.

Особливості сучасного соціокультурного життя Південно-Східного регіону України склались більше двох століть і були визначені впливом багатьох соціально-політичних і культурних факторів:

– по перше, факт одночасного заснування трьох великих міст Півдня, а саме Одеси, Миколаєва і Херсону наприкінці XVIII ст. з ініціа-

тиви імперської влади Росії, визначав їх державну належність, що безумовно має свій вплив на сучасні соціальні уявлення їх мешканців;

– по друге, від початку населення нових міст складалось з представників різних народів. Це були нащадки італійців і греків, що жили в регіоні більше 20-ти століть, українці, що здавна жили на берегах річок Півдня, а також запрошені Катериною II німці-переселенці, білоруси, молдовани, бігли російські, а пізніше і українські кріпаки, представники інших народів. Значну частину складало єврейське населення, проживання яких було обмежено в центральних і північних губерніях Росії, але не обмежувалось на українському Півдні. Закономірно, що для представників різних етносів мовою міжетнічного спілкування природно стала офіційна, тобто російська;

– по третє, історично найбільш чисельною за етнічним походженням групою переселенців були саме українські селяни, які одночасно були і найменш впливовою частиною населення, оскільки оселялись переважно у сільській місцевості, не завжди за своєю волею, а часто і нелегально.

Всі ці складні історичні, соціальні та культурні обставини і досі визначають різноманітність факторів, що впливають на стан соціальних уявлень жителів міст Південного регіону України із переважно російськомовним населенням, оскільки жителі міських общин Одеси, Миколаєва та Херсону в побуті традиційно спілкуються російською навіть тоді, коли досконало володіють українською в силу професійних занять. Такою є сила окреслених соціальних та культурних традицій, які і повинні стати предметом соціологічних досліджень.

Разом з цим на сучасний соціокультурний стан міст Південного регіону впливають і світові зміни в матеріальному виробництві, що обумовили різке скорочення зайнятості в промисловості та сільському господарстві та суттєве зростання сфери обслуговування. Слід зауважити, що ці процеси уповільнюються саме в Україні. По перше, за рахунок штучного обмеження у зростанні заробітної плати працюючим. По друге, відсутністю прогресивного податку на доходи, що є необхідною і головною умовою реалізації соціальної справедливості в будь-якому суспільстві. По третє, штучне стримування зарплат і несправедливість у розподілі ресурсів призводить до уповільнення як економічного, так і соціально-політичного розвитку. Все це повною мірою відбивається і на стані соціокультурного розвитку регіону і певним негативним чином впливає на процеси націотворення в регіоні.

Однією з особливостей сучасного соціокультурного стану Півдня є трансформація трудової зайнятості, який набув значних відмінностей саме у Миколаєві, який в останні 20 років перетворився із центра суд-

нобудування в один з потужних центрів **комп'ютерних технологій** України. Розвитку економічного та соціокультурного стану міста сприяють декілька великих і середніх, а також десятки малих підприємств, які виконують переважно замовлення зарубіжних підприємств. Віддалений мережевий доступ дозволяє фахівцям, що живуть і працюють в Миколаєві, отримувати доходи більші, ніж середні по Україні. Ця нова зайнятість трудового населення значно впливає на соціокультурний стан міста, політичні настрої та соціокультурні орієнтири його мешканців молодого та середнього віку. Інші міста Півдня знаходяться в менш економічно позитивному стані, що безумовно впливає на соціокультурний стан їх безпеки. Всі ці обставини, соціальні, економічні та культурні потребують спеціального соціологічного дослідження, яке здійснюється кафедрою соціології ЧНУ ім. Петра Могили на сучасному етапі.

УДК 316.35:614.8(043.2)

Калашнікова Л. В.,
канд. соціол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРУКТУРНО-РІВНЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У сучасному світі особливого значення набуває визначення структури складної багаторівневої системи безпеки життєдіяльності, що формується в руслі об'єктивних процесів під впливом множини зовнішніх та внутрішніх чинників. Визначення безпеки життєдіяльності на різних рівнях її прояву дозволяє систематизувати наукові підходи, що складають весь широкий діапазон інтерпретації досліджуваного явища.

Спираючись на ідеї системної парадигми й зважаючи на те, що соціальні практики детерміновані неоднозначним сприйняттям людьми соціальної реальності, у межах соціології відкривається великий потенціал вивчення безпеки життєдіяльності на мета-, макро-, мезо-, мікрота нанорівні. Адже, визначаючи особливості сприйняття ризиків, небезпек і загроз соціальними акторами, ми матимемо можливість оцінити потенціал їх небезпечної/безпечної діяльності. Ця сфера може стати мікрорівнем соціології безпеки життєдіяльності, де об'єктами дослідження будуть виступати окремі індивіди, соціальні групи, спільноти.

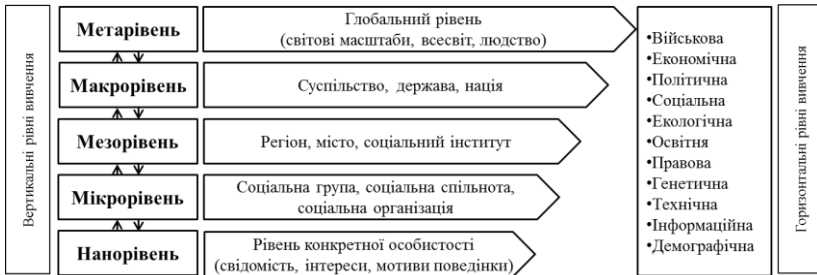

Рис. 1. Декомпозиція рівнів соціологічного вивчення безпеки життєдіяльності особистості

У той час як предметне поле мезорівня становить діяльність соціальних спільнот щодо відтворення середовища існування, життєво важливих умов самозбереження та розвитку. Досліджуючи проблеми безпеки життєдіяльності на макрорівні, соціологія може займатися вивченням відносин у сфері безпеки, системи засобів забезпечення безпеки суспільства, держави або нації, натомість на метарівні – безпека людства в цілому забезпечується за рахунок взаємодії чинників різних рівнів. За наявності факторів нижчого рівня різної сили визначальним у формуванні безпечного поля життєдіяльності є фактор, сила якого більша в середині групи цього рівня.

За умов рівнозначної сили факторів взаємне компенсування відбувається у часовому відрізку до зниження сили одного або декількох факторів в силу існуючих закономірностей формування безпечного поля життєдіяльності. При цьому, зауважимо, що забезпечення стану безпеки інтересів суб'єктів та об'єктів на вищих і нижчих рівнях вертикалі взаємопов'язані – досягнення стану відносної захищеності на вищих рівнях неможливе за відсутності можливості забезпечення захисту на нижчих рівнях, і навпаки. Загрози безпеці, що мають місце на рівні суспільства обов'язково будуть розповсюджуватися на структурний рівень безпеки життєдіяльності особистості, проте не завжди будуть впливати на безпеку на мезо- та мікрорівнях. Виключенням є лише ті загрози, що стосуються значної частини соціуму й можуть вплинути на загальний стан держави в цілому. Таким чином, загрози безпеці життєдіяльності об'єкту визначеного структурного рівня, обов'язково поширюються на об'єкти всіх попередніх рівнів і лише у окремих випадках можуть мати відношення до об'єктів наступних рівнів.

Пояснення взаємозв'язку зазначених рівнів безпеки може відбуватися за рахунок вивчення цього феномену на нанорівні, де рухаючись від життєвого світу конкретної особистості до системної безпеки, вар-

то розглядати діяльність й систему відносин соціальних агентів, що володіють значимими для розвитку соціуму ресурсами. Саме виділення цього рівня посилює ґрунтовність дослідження та встановлює найбільш значущі фактори, що обумовлюють зміни на рівні особистісної безпеки. Адже нанотенденції безпеки життєдіяльності, спрямовані на самоорганізацію особистості, що дозволяє їх вивчати з позиції формування особистості безпечного типу поведінки з високим рівнем розвитку культури безпеки життєдіяльності, а також з точки зору оцінки ефективності функціонування людини, суспільства, держави, людства в цілому. Іншими словами, безпека життєдіяльності особистості визначається її світоглядом, цінєпокладанням, а також системою пізнавальних, емоційно-вольових характеристик. Процес побудови безпечного життя передбачає відображення зовнішніх умов у вигляді об'єктивно-суб'єктивної моделі дійсності з усією сукупністю її соціальних відносин. Відповідно до наноорієнтирів провідними критеріями безпеки мають слугувати швидкість реагування на виклики, загрози і небезпеки, навички упередження, мінімізації їх наслідків, а також наявність довіри до суспільства, держави як визначального чинника забезпечення безпечного функціонування та розвитку.

УДК 351.74+352(1-21-22)(043.2)

Грабовець І. В.,

*канд. соціол. наук, доцент,
КДПУ, м. Кривий Ріг, Україна*

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДИ З НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Масштабне реформування правоохоронних органів в Україні та створення Нової Національної поліції призвело до необхідності переформатування шляхів взаємодії поліції з громадою, яку вона захищає і правопорядок у якій забезпечує. Тривалий час побутувала думка, що нефахівцям немає потреби втручатися у процес встановлення правопорядку. Час показав хибність такого міркування і необхідність відродження громадських інституцій протидії порушникам громадського порядку та злочинцям. Це обумовлює необхідність дослідження форм такої взаємодії, а також шляхів удосконалення правового регулювання і забезпечення її реалізації в діяльності поліції та органів публічної влади і громадськості.

В сучасних умовах діяльність створеної Національної поліції із забезпечення прав та свобод людини реалізується відповідно до системи законодавства, яка знаходиться в стані формування, і перш за все обумовлені покладеними на поліцію повноваженнями. Так, зокрема, в законі України «Про Національну поліцію» щодо питань взаємодії зазначається: поліція в процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування, відповідно до закону та інших нормативно-правових актів (ст. 5 «Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування»); діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції (ч. 1, 3 ст. 10 «Взаємодія з населенням на засадах партнерства»).

Разом з тим, реалізація вищезазначених норм законодавства на практиці є непростим завданням. Досить часто правоохоронці орієнтуються на власні уявлення про роботу у сфері забезпечення громадського порядку й безпеки, які не завжди відповідають потребам місцевої громади. Відтак, зміна в підходах в роботі поліції має, у першу чергу, ґрунтуватися на змінах у свідомості звичайного правоохоронця, який має навчитися бачити в громадянах не потенційних злочинців, а помічників у реалізації спільних завдань з наведення ладу в громаді, перетворення її на місце, безпечне та приємне для життя.

Взаємодію поліції та громади ще називають англійським терміном Community Policing (CoP). Вона полягає у тому, що поліція працює, враховуючи думку громади щодо проблем безпеки та громадського порядку на території обслуговування. Community Policing – це постійна взаємодія поліції з населенням та місцевою владою заради спільного безпечного простору. CoP є складовою частиною повсякденної роботи поліції у таких країнах, як Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Данія, Німеччина, Естонія, Іспанія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Велика Британія та США.

В Україні діє програма ПОЛІС від міжнародної організації IREX. На базі бібліотек або інших організацій проводяться тематичні зустрічі поліцейських із членами громади. Такі зустрічі дозволяють громаді зрозуміти повноваження поліцейських та поставити їм будь-які запитання, навіть ті, що не стосуються служби. Це зближує громаду з офіцерами поліції.

Забезпечення успішного вирішення основних завдань Національної поліції України потребує удосконалення правоохоронної діяльності

шляхом оптимізації взаємовідносин з іншими суб'єктами життєдіяльності, зокрема, шляхом їх взаємодії. Це обумовлює необхідність дослідження самої сутності та змісту поняття «взаємодія», а також удосконалення форм правового регулювання із забезпечення її реалізації в діяльності поліції та органами публічної влади і громадськістю.

Як бачимо, в сучасних умовах діяльності поліції поняття взаємодії має більш прогресивний зміст і пропонується її організація на засадах партнерських відносини. Більш того, ще у 2000 році був прийнятий закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Зокрема, в статті 3 «Засади організації та діяльності громадських формувань» зазначено, що громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, Державною прикордонною службою України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Варто зазначити, що такі відносини на сьогодні регулюються не лише національним законодавством, а й нормами міжнародного права.

Також, на наш погляд, необхідно посилити інформаційну складову в діяльності місцевої поліції і частіше висвітлювати у засобах масової інформації позитивні факти її діяльності. Населення готове допомагати консультативно, займатися просвітницькою діяльністю, виступати у ролі свідків та допомагати у розкритті злочинів. Оскільки Community Policing – це постійна взаємодія поліції з населенням та місцевою владою заради спільного безпечного простору, ці форми взаємодії повинні стати для місцевої поліції стабільною складовою діяльності.

УДК 316.733:792(043.2)

Орлова О. І.,

канд. соціол. наук, доцент,

ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», м. Кривий Ріг, Україна

СТРУКТУРАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО ТЕАТРУ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Сучасний театр являє собою достатньо динамічне явище, і не тільки з точки зору жанрового розмаїття, сценічних прийомів та драматургічних знахідок. Динаміку інституту театру визначають й соціальні зміни, які формують мережу театральних установ, способи їх фінансування, системи взаємодії із глядачем, комунікаційні зв'язки із суспільством тощо. Зважаючи на це, останнім часом структурні характеристики сучасного театру зазнали значних інституціональних змін. Розви-

ток альтернативного сучасного театрального мистецтва вплинув не тільки на уподобання глядача, але й на внутрішні процеси у театральному середовищі.

Аналіз структуральних трансформацій сучасного театру дозволяє оцінити його сучасний стан, зрозуміти логіку змін у театральному житті, прогнозувати шляхи розвитку інституту театру у найближчій перспективі.

У структурній характеристиці театру з точки зору його організаційних форм значне місце посідають традиційні театри як академічні установи. Вони визначають напрями розвитку театрального мистецтва, формують його жанрову палітру, концентрують акторський масив, розвивають цей вид мистецтва з точки зору традиційного його сприйняття. Проте, останнім часом спостерігається розширення мапи сучасних театральних форм, реформуються сталі уявлення про фундаментальні основи театрального мистецтва, що не може не відобразитись на структурі театрального інституту у цілому.

Поступово у театральному просторі сформувалося середовище малих театральних закладів (студій, проєктів, творчих лабораторій), не пов'язаних із діяльністю великих, державних театрів, що їх фінансує держава чи муніципалітети. Умови розвитку малих театральних форм суттєвим чином відрізняються від академічних – і за драматургією, і за акторським складом, і за технічним оснащенням, і, що немаловажно, за джерелами фінансування.

У середовищі малих театрів найбільш поширеною формою фінансування проєктів дедалі частіше стає краудфандинг, масові пожертви на театральну постановку великих соціальних груп та спільнот. Краудфандинг як добровільне об'єднання людей, які акумулюють свої ресурси з метою реалізації певного театального проєкту, став поширеним явищем за кордоном, і вже добре себе почуває в Україні.

Краудфандинг у театральній сфері розглядається сьогодні не тільки як новий ефективний метод фінансової підтримки театрів та інших неприбуткових проєктів, але й як підґрунття для змін структури театального інституту в цілому. По суті він став альтернативою для державного фінансування театальної справи, яка виводить театральне мистецтво з академічного простору у простір соціальний, реанімує театр у соціальному середовищі, надаючи йому яскравого соціального забарвлення, роблячи тетральне мистецтво доступним для глядацької аудиторії.

Іншим чинником, який суттєво змінює структурну архітектуру сучасного театру, є поява «соціального театру» в усій багатоманітності його проявів – від політичного, документального до діалогічного. Він став наслідком прагнення до реформування театру як інституту, необ-

хідністю вирішення складних соціальних проблем силою мистецтва, актуалізації соціальних зрушень, що останнім часом відбулися в українському суспільстві (театр переселенця, альтернативні театральні центри, «дикий театр»). Нинішня ситуація в театральному мистецтві свідчить про глибокі трансформаційні процеси, що розгортаються в його структурі та у засобах драматургії. А відтак, мова йде про інституційні зміни в театральному середовищі, де цілком природньо діють традиційне та модерне мистецтво з різними підходами до осмислення дійсності та навіть з різними способами існування.

Слід відзначити ще одну об'єктивну умову розвитку сучасного театру – його технологізацію. Незважаючи на те, що у традиційному розумінні театр та сучасні технології певною мірою, є несумісними речами, внаслідок використання сучасних інформаційних технологій та трендів, театр; особливо нової організаційної форми, отримує нові перспективи можливостей, яких не було до появи сучасних Інтернет-технологій. Можна говорити про нову еру комунікативної насиченості театального життя, коли театр не може існувати без інформаційного середовища, живиться від нього, впливає на його зміст, створюючи інформаційні приводи, аналізує його, даючи можливість для більш глибоко розуміння.

Отже, сучасна структурна трансформація театального інституту, викликана змінами у соціальному середовищі, є рушійною силою прогресу у театральному мистецтві, створюючи ті протиріччя, які діалектично забезпечують розвиток нових театральних форм та детермінують їх із реальною соціальною ситуацією.

УДК 316.334.3

Коробов В. К.,

канд. соціол. наук, доцент,

Коробова І. В.,

д-р пед. наук, доцент, професор,

ХДУ, м. Херсон, Україна

ІНДЕКС ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОСТУПУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ДІЙ РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Протягом 2014–2018 років автори брали участь у масштабному проєкті всеукраїнського масштабу «Індекс Євроінтеграційного Економічного Поступу: оцінка економічних реформ в регіонах України на

шляху до впровадження зони вільної торгівлі з ЄС», який був реалізований Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) у партнерстві з Херсонським Центром досліджень південноукраїнського прикордоння у складі Асоціації регіональних аналітичних центрів. Реалізація проекту стала можливою в рамках ініціативи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (м. Київ) «Просування реформ в регіони» за сприяння Європейського Союзу (<http://ec.europa.eu/europeaid>).

Актуальність проблем, пов'язаних з перебігом процесів економічної інтеграції України з ЄС, останнім часом набуває особливої специфіки на рівні регіонів. Суттєві диспропорції в їх соціально-економічному розвитку зумовлюють необхідність пошуку диференційованих підходів до модернізації економіки областей України за рахунок нарощування обсягів торгівлі з ЄС, посилення привабливості регіонів для іноземних і внутрішніх інвестицій з метою подальшого виробництва продукції на експорт до ЄС та на інші ринки світу, а також реформування регулювання економіки на регіональному рівні відповідно до передової європейської практики.

Уповноваженими органами влади в регіонах здійснюються системні економічні реформи, визначені Порядком денним асоціації з дотриманням Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною на 2014–2017 роки та Плану заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною на 2016–2019 роки.

Однак успішність їх реалізації у регіонах ускладнюється у зв'язку з відсутністю механізмів оцінювання та моніторингу. Це зумовлює потребу у розробленні методичного інструментарію, що дозволяє здійснити порівняльне оцінювання прогресу регіонів України у поглибленні економічної інтеграції з ЄС, визначити, в яких областях створені найбільш сприятливі інституційні умови для розгортання євроінтеграційних процесів у торговельно-економічній сфері. У цьому дослідженні здійснено порівняльне оцінювання ступеня зближення регіональних економічних систем України з ЄС у 2014–2016 рр. Основним інструментом оцінювання слугував Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіону. До його складу увійшли дві групи показників:

- 1) індикатори глибини торговельно-економічних зв'язків регіону з ЄС;
- 2) індикатори рівня інституційної підтримки, яку обласні державні адміністрації забезпечують для підтримки євроінтеграційного поступу.

Незважаючи на наявність негативних і неоднозначних явищ та процесів, загалом динаміка євроінтеграційного економічного поступу регіонів України може вважатися позитивною.

Автори перш за все проаналізували динаміку процесів євроінтеграційного поступу у Херсонській області. У загальному рейтингу ІСЕП

Херсонщина займала: у 2014 році – 17-те місце із показником 0,2404; у 2015 році – 10-те місце (0,3634); у 2016 році – 12-те місце (0,3546).

За результатами 2016 року область обійняла серединну позицію у рейтингу областей України, впевнено обійшовши усі північні області та деякі центральні. Зокрема, сусідні з Херсонщиною області посіли нижчі позиції: Миколаївська – 22-гу, Дніпропетровська – 17-ту, Запорізька – 13-ту.

Загальна оцінка дій органів влади області щодо виконання протягом 2014–2016 років «економічної» частини обласного плану заходів є задовільною в частині проведення заходів з економічних питань виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також реалізації проектів в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм ЄС. Водночас недостатню увагу приділено розвитку сільського зеленого туризму у співпраці з адміністративно-територіальними одиницями держав-членів ЄС, організації відповідних навчальних поїздок до держав-членів ЄС, а також проведенню презентацій економічного та інвестиційного потенціалу регіону в органах і структурах ЄС.

Перебування Херсонської області в середині загальноукраїнського рейтингу забезпечують здебільшого показники інституційної підтримки євроінтеграційного поступу. Подальше підвищення ІЄП та рейтингового місця Херсонської області можливе за рахунок доопрацювання обласного плану заходів, а також Стратегії розвитку Херсонської області на період до 2020 року із урахуванням специфіки та потреб регіону.

УДК [316.74:7](477)(043.2)=111

Kalashnikova A. A.,

*Candidate in Sociological Sciences, lecturer at the Chair.
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine*

UKRAINIAN CULTURAL PRODUCTS BETWEEN REGIONALITY AND PERIPHERALITY

Participating in globalization economically and politically, contemporary Ukrainian society also lives through the various interferences in the cultural sphere. One of such appears to be the long shift in the cultural products consumption (the «cultural products» here implicate the wide range of units constructed for others' spiritual needs satisfaction). Starting back at the Iron Curtain falling and the Soviet Union disintegration, the individual voluntary choice of the cultural products to be taken in have been

developing its specificity in Ukraine in full concordance with the global cultural products market trends. Although it gives much of advantage to the average consumer, such daily cultural menu widening decreases the amount of time and effort addressing the local producers' cultural products. In strategic perspective it bears the imminence for both national culture and the Ukrainian population's innovative potential. This study contains an attempt to show the mechanism of such cultural obedience, taking fine arts for an instance.

Fine arts, namely the painting as its most known and observable kind, is being socially evaluated as (in P. Bourdieu's terms) the cultural capital large volume objectification, that is, the agreeable way to evince one's good taste or to convert another kind of capital into the cultural one. The price of artwork is defined by the symbolic production field's principles, so does the artist's significance and his chance to win the power of nomination. The advance of one's position demands striving to jump together with the changing logic of the field's core – the group of positions accumulating the prevailing amount of power. In the art field, there obviously exist the core–periphery relations, being largely doubled by those at the art market. Given the «true art» concept's vagueness and taking into consideration the various capitals' intent to be harmonized in volume, we dare say the artist's recognition and significance nowadays may be with a certain approximation traced through his works selling prices, places and frequency.

In crisis and post-crisis societies, like today's Ukraine, art consumption remains rather poor due to the population's low wages, the weakness of the art promotion and the never-ending circulation of elites. The conditions for the strategic support of arts' homeostasis inside of the country are extremely low, therefore, it's no wonder Ukrainian artists would prefer to deal with the most creditable critics and payable clientele of the recognized art market and field centers. The existence in Western countries of a relatively stable art market with a huge turnover of money on it serves a constant reason for disappointment of Ukrainian artists with regard to the local situation. A will to hold the higher position enforces the artist to adjust his work, both technically and semantically, to the tastes of the center *as he sees them* (that is, with all the limitations of his current position). Ukrainian consumers are performing the similar practices, preferring the artists recognized by the center critics as precious. This situation gives birth to a gap between the local (regional) community art production and consumption, strengthening their remoteness from the core. Here the physical distance between core and periphery, center and region transmutes into the social and political.

Extending the described findings to the wider sphere of cultural products, the mentioned process can be observed happening for every single variety, although not separate from the others and the social context. That is

why, while being included in the global market of cultural products, local production bears the inevitable imprint of Ukraine's being the peripheral cultural space. To prevent the further remoting, it is crucial to establish the state, municipal and individual Meccanites' provision of the locally valued cultural recognition events, aiming to reconnect regional producers and consumers.

УДК 316.62:366-051]:[338.46:37](043.2)

Рожанська Н. В.,
канд. соціол. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Дослідження соціальної поведінки на сьогодні проводяться на перетині двох наук: соціальної психології і соціології. Поведінка споживачів є різновидом соціальної поведінки; вивчення її відбувається сьогодні в межах такої нової галузі психології, як соціальна психологія споживчої поведінки. З іншого боку, в межах маркетингових досліджень також здійснюється вивчення поведінки споживачів (зокрема процесу прийняття рішень індивідуальним споживачем, впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на поведінку споживача) та робляться спроби побудови теоретичних моделей споживчої поведінки, яка розуміється як різновид економічної поведінки.

Для соціальної психології споживчої поведінки важливу роль відіграє поняття ринку: адже ринок є тим середовищем, в якому вказана поведінка реалізується. Взагалі, поняття ринку є міждисциплінарною науковою категорією; це поняття займає важливе місце в соціальних і поведінкових науках: економіці, соціології, психології. В умовах ринкової економіки навчальні заклади розглядаються в якості надавачів освітніх послуг, а учні та студенти – в якості їх споживачів. Вивчення поведінки споживачів на ринку освітніх послуг є актуальним з огляду на те, що в сучасній Україні організації, які надають освітні послуги, знаходяться в ситуації жорсткої конкуренції одна з одною. Знання закономірностей поведінки споживачів на ринку освітніх послуг дає можливість побудови ефективної маркетингової стратегії для закладів освіти.

Поняття «стратегія» було запозичене соціально-гуманітарними науками з військової справи, де цим словом позначався загальний план військової діяльності. В наш час поняття стратегії застосовується до-

волі широко, його зміст розширився, набувши нових значень (див. табл. 1).

Таблиця 1

Використання поняття «стратегія» в сучасній науковій літературі

Поняття	Зміст поняття	Автор
Стратегія вивчення іноземної мови	Заснований на прогнозі загальний план дій студента, який визначає найближчу перспективу розвитку вторинної мовної особистості в процесі оволодіння іноземною мовою	Овчиннікова Т. С.
Стратегія перекладу	Програма здійснення діяльності перекладача, що виробляється як результат його аналізу наявної ситуації мовного спілкування, і формування цілей перекладу та визначальної лінії поведінки перекладача під час цього комунікативного акту	Сдобніков В. В.
Комунікативна стратегія	Надзавдання, що йде від адресанта, спрямоване на досягнення комунікативної або практичної мети і розраховане на певний перлюкутивний ефект	Попова Є. С.
Стратегія конкурування на ринку праці	Свідомо сконструйована модель соціально-економічних дій особистості в трудовій сфері щодо досягнення стійкого конкурентоспроможного становища.	Овчиннікова М. Н.
Життєва стратегія соціальної спільноти	Головна лінія її поведінки і життєдіяльності, інтегруюча в собі життєві плани і програми соціальної спільноти для досягнення основних цілей і подолання протиріч, характерних для неї	Збровський Г. Є., Шукліна О. А., Абрамова П. А., Певна М. В., Кузмінчук А. О.
Стратегія життя	Символічно опосередковане і таке, що виходить стосовно свого впливу за межі свідомості ідеальне утворення, яке реалізує в поведінці людини її орієнтири і пріоритети.	Резнік Т. Є., Резнік Ю. М.
Стратегія економічної поведінки на ринку праці	Стійка спрямованість, пов'язана з вибором бажаного становища у сфері зайнятості, що складається виходячи з отримання певного доходу при витраті певних трудових витрат.	Йолкіна О. С., Гуревич Є. В., Гуц А. К.

Проаналізувавши наведені визначення можна зробити наступні висновки. По-перше, стратегія передбачає наявність конкретної мети (завдання), яка є актуальною для суб'єкта. По-друге, стратегія пов'язана з аналізом ситуації, усвідомленням суб'єктом альтернативних варіантів її розвитку. По-третє, стратегія пов'язана з діяльністю суб'єкта, фактично вона є планом (або моделлю) здійснюваних ним дій. Виходячи з цього, можна дати наступне визначення. Стратегія поведінки споживача на ринку освітніх послуг – це заздалегідь сплановані і організовані дії особи, що вирішує проблему купівлі (отримання) освітньої послуги для задоволення особистих потреб; стратегія реалізує в поведінці споживача освітніх послуг його орієнтири і пріоритети.

УДК 314.151+331.556]-024.61(477)(043.2)

Чорна В. О.,

*канд. соціол. наук, старший викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Николаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ринок робочої сили передбачає високий рівень вільного переміщення працездатного населення в межах або поза межами регіону/країни постійного місця проживання у пошуках роботи. Провідною детермінантою трудової міграції, у більшості випадків, є прагнення покращення рівня матеріального благополуччя. Основними економічними функціями трудової міграції є забезпечення належного рівня соціопросторової мобільності населення працездатного віку, оновлення структури та складу робочої сили, баланс попиту і пропозиції на національному ринку праці в межах конкретного регіону. З поміж інших значимих функцій, що виконує трудова міграція, доцільно зосередити увагу на соціальній функції, яка передбачає підвищення рівня життя, зміну соціального статусу працівника, можливість більш повної реалізації потенціалу особистості. Інтенсивність міграційної рухливості робітників визначається цілим рядом чинників, таких, як: економічні, соціальні, природно-кліматичні, екологічні, демографічні, етнічні, політичні. Дію зазначених чинників слід розглядати в їх тісному взаємозв'язку, адже вони визначають характер, напрям, частоту соціопросторових переміщень не ізольовано, а інтегрально. Посилення дії тих чи

інших чинників у конкретній ситуації визначає специфіку міграційних процесів.

Соціально-економічна криза й напружена політична ситуація в країні стали причиною появи нової, п'ятої хвилі міграції: до традиційних заробітчачан приєдналися біженці й середній клас. Назва «п'ята хвиля» доволі умовна й суперечлива з теоретичної точки зору, її поява спричинена наявними нинішніми міграційними тенденціями. Якщо вести відлік з часів існування й розпаду Австро-Угорської імперії, до складу якої входила частина Західної України, а також Російської імперії, то перша хвиля міграції в часовому проміжку припадає на кінець XIX – початок XX ст. Саме в цей період відбувалося масове переселення трудових мігрантів на територію Канади, Кубані, Казахстану, Сибіру, Далекого Сходу. Друга хвиля політичної міграції була після революції 1917 р., третя – за часів Другої світової війни, четверта – після розпаду СРСР на початку 1990-х рр. Перша хвиля обумовлена суто економічними причинами, друга й третя мали яскраво виражений політичний підтекст, четверта – знову суто економічний характер, натомість нинішня, п'ята хвиля обумовлена скоріше політичною ситуацією, хоча і не виключає економічної детермінації.

У період 2008–2010 рр. відчувалося певне затишшя у сфері зовнішніх переміщень, спостерігалось певне скорочення кількості прибулих/вибулих у порівнянні з попередніми роками. Можна припустити, що причиною було загострення світової фінансово-економічної кризи, негативні наслідки якої спричинили зниження рівня міграційної рухливості населення України в цей період. А у період 2011–2016 рр. починаються та тривають до сих пір саме зовнішні переміщення в межах регіону, міст, великих сіл.

Посилаючись на дані Світового банку, Ф. Дювел, говорячи про Україну, називає її другою країною після Мексики, у рейтингу світових країн за величиною міграційного коридору, третьою у переліку держав-донорів емігрантів, після Індії та Китаю, та четвертою серед країн-реципієнтів, після Німеччини. У числовому форматі українська еміграція оцінена ним в межах 4–15 % від загальної чисельності жителів країни або 20 % від кількості працездатних осіб. Провідним мотивом переїзду більшості українців є невпевненість у завтрашньому дні на батьківщині, почуття незадоволеності владою, відсутність перспектив щодо можливої побудови власного бізнесу, а також усвідомлення розвиненості регіонального олігархату та кримінального капіталізму із сильно вираженою непотистською компонентою.

У вітчизняних джерелах наводяться значно менші цифри. Так, у 2013 р. за підтримки Міжнародної організації праці було проведено

дослідження та оприлюднено «Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового дослідження з питань трудової міграції в Україні», за даними якого було виявлено 1,2 млн осіб, які у проміжку часу з 1 січня 2010 р. по 17 червня 2012 р. працювали або шукали роботу за кордоном, що складає 5,4 % економічно активного населення або 5,9 % працездатного населення.

Зазначені кількісні оцінки міграційних процесів (зважаючи на відсутність точних статистичних даних) доводять, що наймасовішим та найбільш значимим для української економіки є саме потік трудових мігрантів. Наша країна продовжує втрачати людські ресурси внаслідок відтоку населення за кордон. Подібного роду ситуація детермінує проблеми, пов'язані з ризиком втрати частини людського капіталу, що поглиблює наявну демографічну кризу, а також нагально потребує удосконалення обліку міграції, зважаючи на те, що статистична інформація вкрай необхідна для реалізації ефективного державного управління трудовіміграційними процесами.

Таким чином, як і будь-яке інше соціально-економічне явище, трудова міграція є детермінуючим чинником, наслідки, якого проявляються як в регіонах/країнах-донорах, так і в регіонах/країнах-реципієнтах. Обом сторонам переміщення робочої сили приносить як вигоди, так і втрати. Вивчення статистичної інформації дозволяє робити висновки про те, що, зазвичай, більше вигод отримують регіони/країни вибуття, а в регіонах/країнах прибуття втрати перевищують вигоди. У межах світового господарства загалом вільна трудова міграція є суто позитивним явищем, насамперед через те, що свобода переміщення надає змогу людству стрімко збільшувати обсяги світового виробництва, урівноважуючи потреби й пропозиції ринку праці.

УДК 316.723:316.346.32-053.6(043.2)

Іванова І. Ф.,
*канд. пед. наук, доцент,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна*

ДЕСТРУКТИВНІ МОЛОДІЖНІ СУБКУЛЬТУРИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Молодіжні субкультури, як будь-які інші субкультури, мають свою, відмінну від загальноприйнятої в суспільстві, систему норм і цінностей, яка, за слушним висловлюванням видатного американського соці-

олога Нейла Дж. Смелзера, значно впливає на особистість представників молодіжних угруповань (Н. Смелзер «Соціологія»). Цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. У складних соціально-культурних та політичних умовах, характерних для сучасної України, коли в суспільстві йде неоднозначний процес зміни ціннісних орієнтацій та моральних ідеалів, діяльність молодіжних субкультур може набувати деструктивний характер і відповідно формувати деструктивну поведінку їх представників. Це може бути достатньо загрозливим явищем, враховуючи те, що саме молодь, за висловлюванням німецького та британського філософа Карла Манхейма, є одним з прихованих ресурсів, від мобілізації якого залежить життєздатність суспільства (К. Манхейм «Діагноз нашого часу»). Він писав, що «молодь ні прогресивна, ні консервативна за своєю природою, вона – потенція, яка готова до будь-якого починання».

Вище викладеним визначається доцільність наукових розвідок у проблемному полі «деструктивні молодіжні субкультури». Які молодіжні субкультури можна вважати деструктивними? Найпростіший варіант відповіді: ті, представники яких демонструють деструктивну поведінку. Зазвичай виокремлюють прояви деструктивної поведінки, спрямовані назовні (знищення іншої людини; руйнування особистості іншої людини, якихось суспільних відносин, пам'ятників і творів мистецтва, природного середовища) та всередину (зловживання психічно активними речовинами, суїцид, патологічна залежність тощо). О. Г. Лосієвська, досліджуючи в дисертаційній роботі суїцидальну поведінку підлітків, прийшла до висновку, що домінуючим фактором її формування виступає наслідування поведінкових взірців, сформованих саме субкультурою. Субкультура футбольних хуліганів стала об'єктом дисертаційного дослідження П. М. Арт'ємова. Є. О. Васильчук і Л. П. Чернова, вивчаючи структурно-типологічну організацію субкультурного молодіжного радикалізму, прийшли до висновку, що експресивність і надмірна емоційність, соціально-нігілістичні форми і методи освоєння реальності окремих молодіжних субкультур формують у молодих людей настанови на протест, деструктивні дії та руйнування.

На сьогодні існують різноманітні класифікації молодіжних субкультур, у рамках яких певне місце займають такі, що можуть бути віднесені до деструктивних. Так, дослідниця Г. Моргунова виокремлює радикальні, анархічні молодіжні субкультури (анархісти, автономі) та кримінальні (гопники, ультраси); Г. Нігматуліна – агресивні, протестно-активістські, які бажають зруйнувати наявну соціокультурну систему (скінхеде); С. Левікова і В. Бобахо – кримінальні субкультури, які гуртуються за принципами агресивності, жорсткої організованості та

протиправної діяльності (гопники, любери). М. Белашова вирізняє радикальні субкультури (скінхеде, спортивні фанати), які відзначаються своєю асоціальною спрямованістю й агресивним активізмом; О. Резухіна – агресивні, що базуються на демонстративному протиставленні «ми» – «вони» та сповідують культ сили. Науковець з Ужгородського національного університету О. Товканець за результатами проведеного дослідження прийшла до висновку, що за рівнем девіантних проявів і різноманітністю їх видів пріоритет належить субкультури панків, металістів і реперів.

У 2017 році у рамках дипломного дослідження Д. Колодій «Ставлення студентської молоді до сучасної молодіжної субкультури» (науковий керівник – І. Ф. Іванова) за результатами онлайн-опитування було з'ясовано, що студенти м. Миколаєва ставляться більш негативно до таких молодіжних субкультур, як: фурі (прагнення до втілення образу антропоморфної тварини у творчості), фріки (екстравагантний зовнішній вигляд, нахабна поведінка), трейсери (займаються паркуром), ультрас (футбольні хулігани), – хоча в опитувальному листі були і металісти, і репери, і скінхеде, про яких мова йшла вище. У порівнянні з аналогічним дослідженням 2014 року у 2017 зменшилася кількість респондентів з числа студентської молоді, які негативно ставляться до молодіжних субкультур.

УДК [316.346.32-053.6:314.15]:303.4](477)

Фесенко А. М.,

канд. іст. наук, доцент,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗОВНІШНЬОЕМІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІЧЕНОЇ МОЛОДІ: ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні протягом багатьох років спостерігається посилення тенденцій зростання виїзду за кордон молоді, зокрема студентів і випускників ВНЗ, формування в них відповідних намірів, орієнтацій, настанов. У пошуках роботи мігрують (та емігрують) переважно представники найбільш економічно продуктивного віку, дипломована молодь – носій інтелектуального та культурного капіталу України. При цьому чимало освічених молодих мігрантів працюють на неprestижних та некваліфікованих робочих місцях, які не відповідають їхній освіті та

професійному рівню; проте це не зупиняє українську молодь: її міграційні наміри та настанови міцнішають, міграційний потенціал зростає.

Специфікою молодіжної інтелектуальної міграції/еміграції української молоді є те, що вона реалізується в умовах кризової ситуації на українському ринку праці, зокрема у його молодіжному сегменті, високого рівня майнового розшарування, значного розриву у рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах, а в останні роки – ще й під впливом комплексу труднощів та загроз, які сформувалися в контексті нинішнього військового конфлікту. Все це спонукає освічену молодь до вироблення таких професійно-трудова стратегій, важливою складовою яких є зовнішня трудова міграція, в т. ч. безповоротна – еміграція.

З огляду на ці обставини доцільно окреслення проблеми формування й зміцнення (е)міграційних настроїв освіченої молоді, визначення наслідків їхньої реалізації не лише на тлі несприятливої ситуації на українському молодіжному ринку праці (що робилося і раніше), але й в контексті проблематики соціальної/національної безпеки України – у якості фактору перешкоди перспективам її сталого розвитку як самодостатньої держави.

Навесні 2017 року на базі Центру соціологічних досліджень при ЧНУ ім. Петра Могили було проведено емпіричне дослідження з метою виявлення зовнішньоміграційних намірів миколаївської освіченої молоді (анкетування студентів-старшокурсників ВНЗ м. Миколаєва загальною кількістю 400 осіб; здійснено студенткою К. Загуменною під керівництвом доцента А. М. Фесенка). Під час обробки даних було одержано показові результати, представлені нижче.

Так, при відповіді на пряме запитання «Як на Ваш погляд, де б Ви змогли успішно реалізувати свої життєві плани? (з варіантами «в Україні», «за кордоном», «в однаковій мірі», майже третина респондентів обрала саме варіант «за кордоном», а категоричний варіант «лише в Україні» обрало лише 7,8 % опитаних. Молоді українці песимістично оцінюють ймовірну успішність реалізації власних життєвих планів на Батьківщині; це означає, що в умовах формування в них зовнішньоміграційних намірів (чи хоча б настроїв) вони саме й оберуть міграційний шлях: майже третина опитаних бачить своє краще майбутнє за кордоном, а для ще майже половини (45,1 %) не принципово, де будувати своє майбутнє – за кордоном чи на Батьківщині. Такі настрої у молодіжному середовищі не можуть не насторожувати, навіть якщо вони не трансформуються у прямі зовнішньоміграційні та еміграційні наміри, адже тут все одно маємо справу з демотивуючим станом свідомості, освіченої молоді.

Майже аналогічні результати маємо по наступному питанню «Чи бажаєте Ви виїхати за кордон працювати тимчасово або ж прагнете переїхати назавжди?», маємо наступні відповіді. Близько третини респондентів обрали варіанти «все залежить від перспектив розвитку ситуації в Україні» (27 %) та «все залежить від перспектив життя та праці за кордоном, від відповідних пропозицій» (35 %). Можна припустити: ті, хто вагався у відповіді на питання щодо того, де реалізовувати свої життєві плани, у цьому питанні могли обрати виїзд за кордон, адже при відповіді на це питання відсоток тих респондентів, хто вагався з відповіддю, був меншим, порівняно з результатами відповідей на попереднє питання. Також не можна не відзначити відсоток тих, хто прагне переїхати за кордон назавжди, емігрувати з України (14,4 %).

Нарешті, на питання анкети «Які, на Вашу думку, основні причини того, що молоді фахівці сьогодні прагнуть працювати за кордоном?» (в ньому припускалося обрати не більше 3-х варіантів відповіді з числа запропонованих), отримано наступний розподіл. До першочергових причин зовнішньої міграції опитані студенти віднесли: низький рівень оплати та погані умови праці в Україні (25,7 %), погіршення стандартів життя в Україні (22 %), невизначеність щодо майбутнього та неможливість влаштуватися на роботу в Україні за фахом (11,2 %), військові, політичні загрози для життя в Україні та побоювання погіршення політичної, економічної та соціальної ситуації в країні – це 9,6 % й 8,1 %.

Загалом, результати дослідження свідчать про наявність кореляційного зв'язку між кризовою ситуацією на молодіжному ринку праці, зміцненням зовнішньоміграційного потенціалу молоді та трансформації її ціннісних орієнтацій у бік, який не може вважатися суспільно прийнятним, зокрема й під кутом зору соціально-демографічного виміру національної безпеки України.

УДК 316.36:316.346.32-053.6 (043.2) =111

Lazhe O.,
*Tutor of Kryvyi Rih Faculty of Zaporizhzhya,
National University, Krivoy Rog, Ukraine*

TRANSFORMATION OF YOUTH REPRODUCTIVE PRACTICE

The process of transformation of social relations in the formation of new civil relationships contributes to specific changes in the structure and func-

tioning of the family's institution. It is well known that the family is a consolidating and integrating factor, a translator of the national socio-cultural heritage, which ensures the nation's reproduction as an ethno-social community. Analysis of demographic situation in Ukraine during few last decades allows to state that regulating rules of the family, including reproductive, behavior are flexible enough according to external conditions. In particular, changing of the children's number in the family is connected not so much with an economic situation as with an active change of the traditional patterns of reproduction. Analysis of the historical development of the family eloquently demonstrates that regulation of fertility norms throughout the civilized development of society lies primarily due to the immediate social stimulation of birth rate or in formation of an extended type of reproduction. And the direct interference in the process of reproduction by the public authorities through financial incentives of birth, mostly leads to negative consequences, which significantly exceeds the positive results of such measures. In particular, the experts connect an increasing number of illegitimate births with social grants for single mothers.

An important aspect of studying of reproductive practices' transformations is an investigation of the phenomenon of separation as «allocation of ideological orientation against a background of emotional experiences, which is a necessary condition for the formation of a harmonious personality, who is able to function adequately in society». The point of culmination of this process is a family group creating, which is accompanied by the implementation of a certain type of reproductive practices based on the existing parent family in behavior patterns. Thus, separation from family type indirectly forms the type of reproductive practices, a young nuclear family especially in neolocation conditions. The most essential argument of the separation theory's proponents about its influence to the individual, in particular in the field of reproduction is the definition of separation from patterns of parental behavior, as a characteristic of mature personality.

It should be noted that the very notion of personal maturity and high level of separation are not identical, though their relationship is essential because the only person who has completed the separation is considered mature, in fact the presence of high levels of separation from patterns of parental behavior at a young age can also act as an indicator of deviations. The factor of separation takes a particular influence in creating a family group for implementation of reproduction, because this aspect of functioning of young families shows the integrity of awareness of their own moral values and displacement of infantilism's expressions which are one of the main reasons for failure to create a stable (balanced) family structure, attraction to such chaotic family relationships which are based on excessive emo-

tional intimacy of partners, promoting empathy, including to affect, the erosion of family's role differentiation, including gender character. Similar trends are evident in unclear functionality of family group as a whole, which causes increased level of internal and external conflict and leads to the interruption of family life cycle. Increased level of children's infantilization who socialized in single parent families, causes overstated expectations from emotional intimacy of partners and unclear role differentiation of marital relations deepens crisis aspects of group interaction in the early stages of marriage – as a result marital relationship of persons formed under conditions of single parent families are defined as most unstable and conflict.

Goal of this article is a theoretical analysis of the conditions of reproductive behavior's transformation of young people from pattern reproduction's models as a result of the growing influence of secondary socialization's agents, transformation of the traditional structure of modern families and strengthening of internal group pressure.

Presenting of the main material. By definition pattern (from Latin Patronus – model, role model, pattern, style) – sustainable behavior patterns which a person uses in the interaction of different types of social relationships and so on, automated algorithms which are implemented at the level of reflexes. Most researchers think the patterns are the basis of human behavior in society, so they pay much attention to research, particularly in psychology and sociology. So one could argue that patterns which are typical models of interaction's implementation are formed for all types of behavior, and reproduction is not an exception.

However, patterns of reproduction is a multilevel construct as they include implementation samples of specific acts of behavior in the form of different types of group and individual interaction, a parental family plays a key role in their shaping. Therefore, speaking about the patterns of reproduction it is advisable to first determine the pattern of reproductive behavior of parent family.

It should be noted that reproductive behavior is characterized by a high level of structure. The main elements of reproductive behavior are: reproductive norms and values; need for children as a set of reproductive attitudes and motives; patterns of parental behavior that indirectly affect to the implementation of reproductive function; the process of selective evaluation of conditions for realization of the need for children; the actual number of children in the family and others.

The study of the transformation of the structural characteristics of reproductive behavior allows to distinguish social conditions' determinants for the implementation of the reproductive behavior of young families at the quality of fertility, which is very important in a narrowed reproduction,

which is the main strategy demo reproduction not only in Ukraine but also in the most developed countries in recent decades. The specific of implementation's conditions of reproductive behavior of young families in industrial region is singled out on the analysis of the results of empirical research. Summary results of the study can specify the following provisions: 1) women of industrial region as a whole, positively focused on maternity, but extroversive orientation of paternity dominates over introversive, which is causing formation of separate and self – realized strategies of reproduction; 2) the dominant reproductive practice of young families is a narrowed reproduction, characterized by a focus on having of few children, postponing of reproductive events and their determination by external conditions of extroversive content, thus reducing of fertility due to psychological and socio-cultural factors of socialization; 3) increasing of the number of single-parent families and children born out of marriage, and serial monogamy is normative, i. e. conservative strategy of reproduction is based on the traditional method of forming a family loses its relevance; 4) according to the survey, there is a direct correlation between stimulation of birth rate and growth of deviations in the implementation of parental behavior, including the child abandonment is universally recognized; 5) dominant means of the state program of reproductive development (direct material stimulation of birth rate, diversified payment to single mothers with low income) cause a slight increasing of figures significantly reducing the quality indicators of reproduction adversely affecting to the social stability of the region.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Лобанова А. Л.</i> Соціо-екологічна рівновага як домінанта сталого розвитку промислових регіонів (на прикладі Криворіжжя).....	1
<i>Онищук В. М.</i> Критерії та індикатори інтеграції вимушено переміщених осіб	3

СЕКЦІЯ 1.

Теоретичні аспекти вивчення процесів соціокультурного розвитку сучасного соціуму

<i>Гавеля В. Л.</i> Соціальний час і прогноз	6
<i>Осипов А. О.</i> Виявлення рівня духовності в антропософії Рудольфа Штайнера	8
<i>Дрожанова О. М., Ступак О. П.</i> Темпоральний дискурс постсучасності	9
<i>Шевчук Т. О., Єрмеєва О. А.</i> Мовна культура викладача вищого навчального закладу	11
<i>Пташник-Середюк О. І.</i> Студентство як інноваційний резерв та потенційна еліта суспільства.....	13
<i>Ляпіна Л. А.</i> Перспективи мультикультуралізму як соціокультурної стратегії: сучасні дискусії.....	15
<i>Броннікова Л. В.</i> Проблема інтелектуальної міграції в контексті комунікації в науці.....	17
<i>Бороденко О. В.</i> Проблематика символу та символізації в сучасних соціогуманітарних дослідженнях	19
<i>Локтіонова Д. А.</i> Тактичний урбанізм як соціокультурне явище.....	22
<i>Костельнюк М. М.</i> Маніпуляційні технології в політичних процесах	24
<i>Каркач А. В.</i> Сексуальна активність у літньому віці у контексті соціокультурних стереотипів	27

Kosenkova E. B. Social characteristics of distribution.....	28
Цкитішвілі В. А. Виховання патріотизму студентської молоді засобами мистецтва	30
Бондарець Б. Б. Прекаріат як новий соціальний клас: історія формування, склад та потенційні ризики	32

СЕКЦІЯ 2.

Досвід прикладних досліджень соціокультурних процесів на загальнонаціональному та регіональному рівнях

Мейжис І. А. Український Південь: особливості націотворення на сучасному етапі	35
Калашнікова Л. В. Структурно-рівнева організація безпеки життєдіяльності особистості	37
Грбовець І. В. Взаємодія громади з національною поліцією як критерій ефективності її діяльності	39
Орлова О. І. Структуральні трансформації сучасного театру як соціального інституту	41
Коробов В. К., Коробова І. В. Індекс євроінтеграційного економічного поступу регіонів України: проблеми оцінки дій регіональних органів влади в контексті євроінтеграції	43
Kalashnikova A. A. Ukrainian cultural products between regionality and peripherality	45
Рожанська Н. В. Стратегії поведінки споживачів на ринку освітніх послуг: концептуалізація поняття.....	47
Чорна В. О. Особливості зовнішньоміграційних процесів в сучасній Україні.....	49
Іванова І. Ф. Деструктивні молодіжні субкультури як об'єкт соціологічного аналізу.....	51
Фесенко А. М. Зовнішньоєміграційні настрої української освіченої молоді: досвід регіонального соціологічного дослідження.....	53
Lazhe O. Transformation of youth reproductive practice.....	55

Редактор *А. Якименко*.
Технічні редактори, комп'ютерна верстка *Д. Кардаш, Н. Хасянова*.
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Кутова*.

Підп. до друку 01.06.2018.
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 3,72. Обл.-вид. арк. 3,42.
Тираж 30 пр. Зам. № 5513.

Видавець та виготівник: ЧНУ ім. Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2018:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ**

XII Міжнародна науково-практична конференція

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПІВДЕНЬ:
СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ
ВИКЛИКИ РЕГІОНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН»**

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: 8 (0512) 50–03–32,

8 (0512) 76–55–81,

8 (0512) 76–55–99,

факс: 50–00–69, 50–03–33,

E-mail: avi@chmnu.edu.ua, rector@chmnu.edu.ua

